

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ԱՅԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԳԻՐԳԻՏԱԿԱՆ
ԵՒ ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ

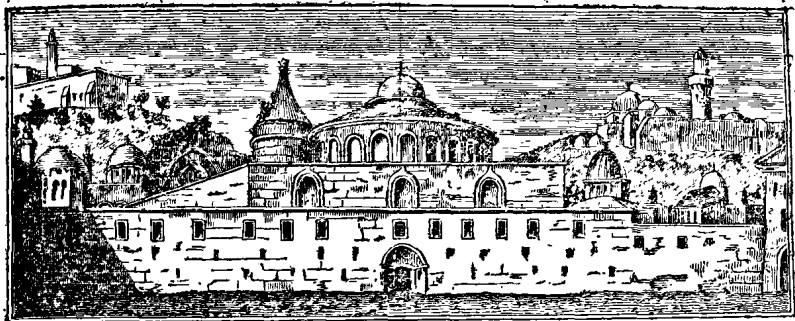
ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐՋԱՆ ՄԻՆԱՆԱՅ

ՅԵՐՈՒՍԱԼԱՅ

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ՄԻՐՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

1868

Մ Ի Յ Ս

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Բ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՍՈՒՐԻ
ԹԻՒ 3-

ՄԱՐՏ 31
1868.

ԸՅԳԵՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԱԶԳ.

Օտարական տոներուն սրտաճառաւ ամսաթերթս ժամանակին չիրնալ հանել նուա համար մեր Աեծասդա արւ ընթերցողաց ներողո յըտու թիւնը կը խնդրեմք :

ՅԱՌԱՅ ԸԳԻՒԴՈՒԹԻՒՆ

Կա՛ն ընդ իկ պոնք բոգի նպատա Կիսի հատնը կը շարժին և կ'ընեն . « ք իննք պոն քնէ բանդ զ . և բնա աննրկուն և կ'առնի պոն . յարգոն աշխատա թեանք կը ճգնին զպն կատարել և թիւ հոգի ըզպ այս նպատակին հա ընդ իրենց անձը զանկ . զպն կ'ա շին

խնդեր . այս անխան ջանից հետեւա թիւնը փրկութիւն է արգարեւ :

Սակայն գծադրաբար տեսնի մը անձինք ալ կան , որ իրենց մարգկու թիւնը կորուսած ըկ խոսքով կանչեն իրենց կեանքը . մեծամեծ բաներ կը խառանան , ամեն բանի ձեռնամուխ կ'ըլլան յանձնադատանութիւ . բայց առանց բան մի կատարելա միշտ խոսքով կը վճարեն , ժամանակին անխանը պարզ պոն կը գառնան , սակայն իրենք միշտ անցուկ ջրմանի մը մէջ կը շարժին առանց անկեց դաբա կ'ըլլա . այն կէտին վրայ են միշտ , չորսմ էին իրենց մանկութեան ժամանակ . զգայական բաղձանաց լուսն միայն իրենց երջան կու թիւն կը համարին առանց մտա բերելու մարդաւ կազաղութիւնը , այն պիտեաց համար բնական օրէնքը որ յոգիւք է ամենայն օրինաց և օրով

քաղաքականացեալ աղգերը կը կառաւ վարուին , գոյութիւն չունի , կաշկանդուած են միայն ներկայով , և ըկ յիշտուակ ունին անցեալը՝ սուանց անկէ օգուտ քաղել գիտնալու , ապառնոյն վայայնագիտի թանձր խաւար մը պատած է , ուրկէ գաղափար մը նշմարելը անկարելի է . կը կարծեն որ զիրենք շրջապատող առարկաներէն դուրս գոյացութիւն չկայ , այս անձուկ սահմանին , այս անգամալուծութեան արգիւններն առուարնալէ որ կորուստ է : Վրդ՝ երբ այս երկու հակառակ գրութեանց երթախոյները կրկնապատկուին , հարկաւ եզրահացութեանց զօրութիւնը կը սաստիանայ , և կամ աւելի բացայայտ ըսենք , երբ ըկ անձ մը միանգամայն կ'ըսէ . և կը գործէ և կամ՝ ապր հակառակը ըկ խօսքով կը պարապի , այն անձին այս երկու շարժմանց արգիւնքը , օգուտ կամ վնաս , մեծ մասը իրեն համար է . գործ մը բընականաբար պատճառին զօրութեան համեմատ կ'ըլլայ . բայց երբ ազգմ'է այս երկու գրութեանց միոյն երթակայն , երբ տաքսիդ աղգմ'է որ կ'ըսէ և կը գործէ և կամ ըկ խօսքով կը յազենայ և կենքը և կորուստ իրենց զօրութիւնը կ'առաւելուն . թշուառութիւն և երջանկութիւն նոյն համեմատութեամբ կը տիրապետեն : Վնձ մը և աղգ մը մի և նոյն բանը չեն , անձի մը օգուտն ու կորուստը այն աստիճան զօրութիւն չունի , որչափ աղգի մը , աղգ մը երբ միանգամայն անշարժ կը կենայ , կ'անգամալուծի , խորին թմբուութեան մէջ կայր զկուրայն կը խաբխափի . երբ կ'ըսեմ կորստեան՝ եզրը կը աստանի , այն աղգը իւր ամբողջութեամբը թըշուառութեան անկէ ըտրելիս դասին մէջ իւր գոյութիւնը կ'ստէ ուսանց յազենալու . և անձի մը կորուստը որչափ աննշան է , ոյնչափ ալ աղգի մը կորուստը նշանաւոր կ'ըլլայ և իսկ երբ

միանգամայն կը շարժի և կը գործէ իւր բարւոյն համար , թշուառութիւնը իւր զօրութիւնը կը կորսնցնէ երջանկութիւնը իւր գահը կը հաստատէ , ըստ որում մարդուն կամաց և ջանից յառաջ ամեն բանակալ զօրութիւն կ'ընկերի . վասն զի մարդը արարածոյ մէջ գերազոյն կատարելութիւն մը ըլլալով , ունի իւր վեմ հանգամանքները աշտոտ , կամեցող , խորհող , բարին ու չարը որոշող և յառաջագիմութիւն դռնակ է . կարողութիւն ունի ու մեն բանի , որոնք իւր իշխանութեան տակն են եթէ ըստ օրինի գործածել գիտնայ այս կարողութիւնները , անհնար է որ թշուառանայ , չընէ են այն ոգիները , անասնական վիճակի տաժանի են անոնք , որոնք մարդկութեան քայլերը պրկելու համար կ'առնան մարդկութեան վեհութիւնը ըսելով , թէ « Սարգը այս բանը ընել կարող չէ , անհնարին է » : Վարէ , եթէ կայ մարդուն վերաբերեալ գործոյ մէջ անհրնարութիւն մը , այն ալ պէտք է ըլլայ ծուլութիւնն ու անհոգութիւնը , վաւտութիւնն ու չարութիւնը . մի , չկայ անհնարութիւն մարդուն համար բաց ի միոյն Նշտուծոյ պատկանած գործերէն . մարդուն կամքը ամեն բանի յաղթող է . եթէ այս կորովը աւելի անպատշաճութեանց վատնած չըլլայ , Վհա տասն և իններորդ գարու հարաւ զատ որդիքը ըսին . խորտակենք միջնադարեան խաւարը , և ահա անվահեր սրտիւ , յարստեւ աշխատութեամբ ձեռնամուխ եղան . դարեւ ի վեր մարդու սրտին , մտքին , մարմնոյն յատկութեանց վրայ քաշուած թանձրութեամբ ամպերու նման սեւաթոյր վաւազոյրը պատուեցին , կործանեցին տըւիտութեան ջահը , փշուրցին անբաւոյականութեան գաւազանը , յառաջագիմութեան անխոցելի զէնքերովը զրահաւորելով , խաւարային դրութեց

անփոքեղի կարծուած ապառաժը փրչ-
րեցին, բռնակալ օրէնքները սոսի տակ
առին. սոցիալական, աւելորդապաշ-
տուութեանց, նախապաշարմանց և ան-
բարոյականութեանց մարդու մտքին
սրտին և խղճին վրայ դրած սանձը,
գերարանը և շղթայն խորտակեցին,
խոյառակեցին այն մոլութիւնը՝ որ
առաքինութեան կերպարանօք մարդ-
կութիւնը կը խաբէր, հաւատալնու-
թեան խորոյկները իրենց արեամբ մա-
րեցին, դողաց, սարսուռաց այն հրէշը՝
որ իւր ձկրաններուն տակ կը ճնշէր
մարդկութիւնը. թաղաւորութիւնք,
իշխանութիւնք իրենց խորտակեցին
նոր խոնարհեցուցին այս յեղափոխ-
ութեան հաղուածին տակ որ հասա-
րակայ լուսաւորութիւնն էր, որ հա-
տարակց յառաջագիմութիւնն էր, ու
գէ առաւ մարդկութիւնը, իւր թը-
ռիչները պարզեց, տէքերը բացաւ և
իւր յայտը որ Պանթոքայի տուփին տակ
միայն կը համարէր, իւր գլխուն վրայ
տեսաւ. ալ աւելի սկսաւ յառաջագի-
մութեան փարիլ. յառաջագիմութե-
անը զինուոր մը հանդիսացաւ. քարո-
ղեց թէ մարդոց բարոյական էակ մէ-
ք, քարոզեց թէ մարդոց ազատ արարչի մը
եզական ազատ արարածը ըլլալով բո-
նութիւնը չկրնար դայն ճնշել. գոչեց
տարփողեց թէ պէտք է ազատ ըլլայ
մարդը իւր սահմանին մէջ. պէտք է
խորհածը խօսի և գրէ, և արդեամբ
ալ յոյց տուաւ և (սակայն այսպէսով
մարդը իւր սահմանուած վիճակը գը-
տաւ — գէպքերը կը խօսին, այս մասը
լուութեամբ կ'անցնինք): բոկոսն չող-
թաներու որդիւնեցաւ, թոյն խմեց,
բանտարկեցաւ ապստամբեան և յա-
ռաջագիմութեան համար և ասով
գրականութիւնը յառաջացաւ, մու-
մուլը հաստատուեցաւ, որ առաքի-
նութիւնը հրապարակաւ կը վարձաւ
քէ, և մոլութիւնը կը պատժէ, չոփին

գորութիւնը գիտցուելով գործիքներ
հնարուեցան, որոնցմով երկրագոր-
ծութիւնը պայծառացաւ, ժողովը,
դեան նիւթական գորութիւնը աւել-
ցաւ, բարեբաստութիւնը գրեթէ իւր
ձիւղ վեճակին մէջ մտաւ, այս բարե-
բաստ եղաւ հանրութիւնը, ըստ ու-
րում յարաբերութիւնները դիւրու-
ցան. բայց... տարրերն անգամ նա-
րա յառաջագիմութիւնը տեսնելով
մեղմացուցին իրենց խառութիւնը,
նայն ինքն բնութիւնը գողցեալ ընկե-
րացաւ նորա այս ճանապարհին: (Հո-
ստանք յառաջագիմութեան արդիւնք-
ներն են, որ կենդանի գորութիւն մէ-
ք մարդկային բնութեան էական հան-
գամանքներէն մին է, որ երկնատու-
շնորհք մէք, որն որ հոկայութեայ պէտք
է ընթանայ առաջութեայ տեսնելով իւր
ընթացքին խոչընդոտները, և զոր կա-
տարողը մարդու գործունէութիւնն
է. այսպէս կը նկատենք Նարոպան և
յաճովոյ այսպէս կը քարոզուի մեղլու-
սաւորութեան անդրանիկը, սակայն չի-
ռզիւր անոր միւս կողմը նայիլ. քանզի
հոն մեր պատկերը պիտի նշմարենք:

Այս տեղ տխուր խորհուրդաւու-
թիւններով կը յուզեն ամեն զգայուն
սրտեր, երբ կ'տեսնեն թէ Հայ ազգը
այս գործունէութենէն զուրկ ըլլալով
յառաջագիմութիւն չունի. Հայ ազ-
գը գրեթէ քիչ բացառութեամբ խո-
տելով լոկ խօսքով կը պարապի, թե-
ւերը կը բանայ, սրանալ չունի, կը տա-
տանի, կը շարժի, կը յուզի, սակայն
երբ կարգը գործելու գայ, կամ խոյս
կուտայ, և կամ կը կողայ: Հայ ազ-
գը կ'ըսէ, հայրենիքը գերութեանէ ա-
զատեմք, ո՛հ ի՞նչ վեհ խօսք. հայրենի-
քը ազատել. այլ սակայն ո՞ր է գործ-
միթէ խօսքով հայրենիք կ'աղաւթի, ա-
ռանց գործի ամենաշնչին կէտ մը ան-
գամ չի փոխուիր, թող թէ հայրենիք
աղաւթել, հայրենիքը գերող բռնաւորը

Հետո դորաւոր է, ամոր յաղթող Կիւս-
յեանի միմիայն յառաջագիւմութիւնն
է և հայրենիքը բռնաբարողը մարդ չէ,
այլ միջին դարս ծնողը Կողիտութիւ-
նին է և այս գերութենէն է Կհա- ոյ
պիտի ազատենք հայրենիքը կամ աւել
լի աղէկ է լռել ազգը, եթէ հայրենիք
ըսելով Հայաստան կ'ակնարկենք, մե-
ծապէս կը խալինք. վասն զի Հայաս-
տանը Հայաստան ընող Հայն է. Հա-
յը այսօր միտաւոր դերութեան մէջ
կաշկանդուած է, և մեր վրիւլութեան
նկատմամբ հայրենիք՝ ազգը կ'ուզենք
խմանալ և թող յառաջագիւմութեան
չաւրին մէջ մտնանք մեր միտքն ու
սիրտը լուսաւորակցութենէն և հաս-
տատուն տեսիլքներով զարգարենք
թող մեր հոգւոյ վրայ իշխող բռնա-
ւորին ձեռքէն ազատինք, և ահա այն
ատեն միշտ ազատ պիտի ըլլանք նոյն
իսկ դերութեան մէջ անգամ, առանց
ներքին ազատութեան պատրիս աղա-
ծութիւնը նշանակութիւն չունի, վա-
սին զի տեւականութիւն չունի, ինչ
պէս աւսողի վրայ հիմնուած տուն մը:
Լուսնի կրթութեան և առանց մարդա-
վարութեան աղտոտութիւնը վայրե-
նութիւն է, կրկն գերի ըլլալը ամե-
մեհատակայի գերութիւններէն Կհա-
ւոր է, պէտք է որ ազիտութեան իշ-
խանութիւնը ջնջենք, նախադաշար
մանց աւելորդասպաշտութեան շղթայն
խորտակենք, մտքերը գիտութեան
արօրով հերկենք, սրտերը բարոյա-
կանութեամբ զարգարենք:

Վանի որ այսօր մեծաւ մասամբ
հուրութեամբ տա խարխալս կը քայ-
լինք, ոչ դատում ունինք և ոչ խոր
հաւրդ, կրկն դրաւած ենք, ստոյգա-
թիւն, նախանձ, անմիաբանութիւն,
և ետութիւն զմեզ շրջապատած են.
քանի որ ազիտութեան խորշակը մեր
ջիւղերուն հիւթն անգամ չորացուցած
է և զմեզ իւր ճիւղաններուն տակ կը

ճնշէ, կը տորածէ նա և իւր դորաւ-
թիւնը մանկութեան վրայ զայն հաշ-
մելու համար. քանի որ կարող անձինք
անհագ և ոչ միայն չեն դործեր և այլ և
գործողն ալ չեն քաջալերի և միան-
գտնայն արգելք կ'ըլլան, միշտ եւ
զովորեան իրաւունքը բռնաբարելով
խաբէութեամբ իրենց օգտին միայն
կը նային, վրիւլութիւն չկայ: Այլ կը
ըստեան եղբ հասած է. սակայն այս
պիտեայ համար ազգ ինչ ըսել է, ինչ
ըսել է գիտութիւն, անոր առաջը բա-
րոյականութիւնը նշանակութիւն չուն-
ի. չէութիւն է պարտուց և իրաւանց
սկզբունքը. ինքը իւր կրկն և յանկու-
թեանց համար ծնած է. իւր յօժարու-
թիւնն ու շահը ամեն բան է. իւր սե-
րունդն ալ այնպէս կը մեծցնէ և այլինքն
իւր օգուտը միայն նայիլ, ազգը կոր-
ծան էլ. որովայնը դարարել: Աստուծոյ
կանները մարդ չեն անոր քով. այլ մի-
այն այն խմատակները տարա իրենց այս
անխիղճ զարութեան հպատակներ կը
գտնեն. այդ ալ քիչ է. մէկ քանի ինչ-
նրնտիր ամեն տեսակի պաշտօնեայնէր
անարժանութեամբ իշխանութիւն ա-
ռած և ժողովրդեան խիղճն ու միտքը
կը կաշկանդեն. ճշմոյրտ յառաջագիւ-
մութիւնը մոլութիւն կը քարտուին և
անոր ծպտեալ յառաջագիւմութիւն
կը ցուցնեն վախնալով որ չըլլայ թէ
ժողովրդեան աչքը բացուի և իրենց
խաւարին մէջ գործածները նշմարելով
խայտառակէ. ժողովուրդը անանց կը
ըլլի խաղալիկ եղած, ինչ որ ըսեն այս
մարդ իկը կ'ընէ և որով ազգին մէջ մե-
ծամեծ խռովութիւններ տեղի կ'ուն-
ենան. ազգը կը լրգովի և ժողովուրդը
միտս կ'ընէ թէ նիւթապէս և թե-
բարոյապէս. ազգաւոր սրտերն ալ այս
աղետալի տեսականները տեսնալով և
նկատելով որ այն տեղ տնարժան եկե-
ղեցական մը կայ կը գոյթակզին շատերն
ալ առանց որոշման և ուղիւ դատման

քորոր կղերականնութիւնը կը պահարարակեն հոս կ'ազդեմ մէկ քանի դիտողութիւն ընել: Ի՞նչ է արդեօք կղերականութիւն, եթէ ոչ Մատուածային նուիրական պաշտան: Եւս պաշտօննր ինքնին սուրբ է և պատկառանաց արժանի. սակայն Յուդա մը չկրնար շողորթութիւնը եղծել. իսկ եթէ կղերականութիւնը քանի որ պաշտօննր անձինքը կ'ազդեն իմա նախ օրը կընան այն պաշտօնին արժանի ըլլալ կամ չըլլալ. եթէ ներքին է ըսել: այս դրութիւնը պիտի է քանի յանցաւորն է միայն պատժոյ արժանի. օրինակով մը բացատրենք. երբ պարտիպի մը մէջ անկուած վարդենի մը փոխառնակ վարդի ըլլ փուշ տուց, բնաւ մարդ մը չկրնար ըսել թէ վարդենիները պախարակելի են. որովհետեւ փոխանակ վարդի փուշ կը հաստատեն. փուշ առաջ վարդենին միայն վարդենի ըլլալէ քաղաքէ ետքայսպէս ալ երբ կը կղերական մը իւր պարտքը չկատարէր, այլ իւր սատիճանին անկայել գործէրու ձեռնամուխ կ'ըլլայ, այն անձը միայն յանցաւոր է: Ինչու անարատ կը կղերականութիւնը և ինչու անմեղ կը կղերականը չարին հետ մէկ ջուրով լըւաացուի: օրէնքը արդար է երբ յանցաւորը կըստատէ և արդարը կըստատէ, և արեւմտ ոչ կղերականութիւնը և ոչ ալ կղերականները պախարակելի են. այլ ըսի յանցաւորը:

Եւս է ահա մեր ներկայ վիճակը. այս դրութեամբ հայրենիք՝ այսինքն ազգային մտաւորական վիճակը գեղութենէ չ'ազատուիր. դարձեալ կ'ըսենք նոյն ներքին ազատութիւն. սպաս արտաքին. ան աւրեմն աշխատինք յառաջ երթալ քարութեամբ և կենդանութեամբ. ուղեւորինք և զօրանանք և յառաջագիմութե վրահը մենք ալ հապնինք. խորտակենք տգիտութեան իշխանութիւնը. անբարոյական

նութեան անա մարդը որը որոտու ենք օմանկութիւնը որու վրայ է ազգին ազգայն էրթանկութեան յոյսը և այս խորխորատէն հաններ, լուսաւոր շաւղին մէջ մտցնենք և ճշմարիտ ուսումնականութիւնը վառաւորենք, չէ թէ իմաստակութիւնը և առաքինութիւնը թող թագ առնու, օրինակ որ մայրեր պատրաստենք. որոնք իրենց զաւակունքը մայրական գրկաց մէջ կրթեն բարոյականութեամբ. անոնց կրտսէ հայրենասիրութեան ազգատիրութեան անդով վառին. անոնց մորթին մէջ հաստատեն թէ մարդը ընկերական է, միայն. իւր օգտին համար աշխատող մարդ ըլլալէ կը դադարի, և ահա ան միջնակէ արդիւնքը պիտի տեսնենք. ըստ որում մայրական խոնդարտառնայ ջանած սերմը աւելի զօրաւոր է քան թէ ուսուցչի մը: Եւստիք ճշմարիտ ազգապէսներ որոտորատները և չուսահատինք երբեք խղճողութենէ որք հարկաւ պիտի պատահին. նախ խոնդարտութիւնը կ'օգնէ, երբ նպատակին ջարի և գործերնին օրինակութե: բարի նպատակին միջոցն ալ տակաւ բարի ըլլալու է, ըստ որում ճշմարիտ յառաջագիմութիւնը իրական լուսաւորութիւնը և բանական վրայաւը և ազատութիւնը Մատուածային կամքն են և ուր Մատուածային կամք կայ. հոն բաւութեան կայ. բարութիւնը երբեք տեղը օրինակութեան կը գործէ. և ուր օրինակութեան կայ. այն տեղէ և ահա ուղեւորութիւն և կատարելութիւն: ուրեմն խօսքով չ'անցուցնենք մեր անգին կենաց անգին վայրկեանները մարդկութեան օգտին համար գործ պէտք է, բարենպաստակ գործի յարատեւութեան մէջ կրնանք յառաջագիմութե և վրկութիւնը գտնել. մէկ հօր որդիք ենք. Ի՞նչ է ուրեմն զմեզ մէկ արտալ գործելի արդեւորք: խոնդարտենք զայն և գործենք և այն ատեն անշուշտ ար

դիւնքը կը տեսնենք : Հայաստանի նը վայրերու զգոն ազաւնի Լիլիէ հայ. բերնիս ալ իւր հեղածայն ե. քաղաք բարբառով կը քաջալերէ բնելով Կ) ու գութիւնն է մայր բարեաց եւ անզու գութիւն ծնող չարեաց ր :

Յայտէ Լ. Պօլէյի, աշակերտ
յառաջագործաց լարժարանին :

Երրորդ Պեր. Հատանի. — Ի պաշտօնին
— Բանի Քի իտի առ Հայ-Հոռոմիական առ
Բայնին :

Երկար ժամանակէն ՚ի վեր Հա-
տանեան խնդիրը բանախօսութեան
առարկայ դարձածէ ազգային. քանի
մի սյարբերական թերթերու մէջ, այն
է Սադիի, յաճանիք եւ Սանդուկի : Եւս
խնդրոյ մասին մենք ցարգ ըսութիւն
պահպանած ենք, ոչ թէ անտարբերու-
թեան պատճառաւ, այլ խնդրոյ բուն
աղբիւրէն հեռի լինելուն եւ այլոց ա-
ռածները կրկնելէն խուսափելու հա-
մար : Եւսոր հրապարակու յայտնե-
լով մեր համակրութիւնը այն ուղ-
ղախոհ խորհրդածութեանց մասին,
սրոնք ցարգ հրատարակուած են յի-
շեալ քաղաքացի մէջ, կը պարտաւորինք,
եթէ ոչ Հատանեան բովանդակ խըն-
դիրը քէթ նորա իրրոմը գիտողու-
թեան առնուլ յուսալով որ սյո կե-
տէն կարելիէ աւելի խոր թախանցել
խնդրոյն մէջ եւ աւելի պարզել :

Պեր. Հատանի Երրորդ ապագը
ուած է յաճանի հոգիւրի 131 թուոյն
մէջ, յորմէ եւ մինք առնելով անպու-
փոխ կը ապագրենք ահապիւրտաին, որ
պէս զի գիտողութեան առնուած յոր-
ուածները առաւել շօշափելի լինին
ընթերցողաց համար :

ԶԵՒ ԵՐԴԻՍԸ

Պ. Եւ Սեան Պետրոս Ծ. Հանունեան ընտրալ
Պատրիարք Սիւրբիս ի ժամէ առաի եւ աշխատեալ եղէ
հաւատարիմ եւ հնազանդ Երանելոյն Պետրոսի եւ սրբ.

Եւ Սեան Պետրոս Ծ. Հանունեան ընտրալ
Պատրիարք Սիւրբիս ի ժամէ առաի եւ աշխատեալ եղէ
հաւատարիմ եւ հնազանդ Երանելոյն Պետրոսի եւ սրբ.

2. Այլ եղէ խորհրդակից, կամ հաւան կամ գոր-
ծակից, զի կողուպիք զիւստ կամ զանգամ, եւ կամ
չար ինչ հասանիցէ Չեզ նմագութեան, եւ կամ ի-
ւրք իրոց բաժնութեանք մեռն ակրանիցին եւ կամ
պատրաստաւ իւրք անիրաւեցին ի Չեզ :

3. Զ իրհուրքն զոր հաւատաւիք ինձ Չեզն,
կամ ի մեռն Սեան Պետրոս Ծ. Հանունեան, կամ հըն-
տակից եւ կամ ի Չեզն, ի ինչս Չեզ փառութեանք
ուժեք ոչ յայտնեցի :

4. Օգնական եղէ Չեզ ի պահել կամ ի պաշտ-
պան լինել Հանունեան Բանախօսութեանք
եւ Սեանեան իրաւան Բ. Պատրիարք պահել ըզ-
կարգ տառիւնի ինչ, ընդգէմ ամենայն մարդկան

5. Ընդ գեապան առաքելական աթոռոյ պատուով
եւ մեծարանք փարեցոյ ի գաղտնան իւրում եւ ի
միւրիւ, եւ յամենայն պէտտ նորա եղէք մեռնաւ :

6. Զ իրաւան, զգաւաւ, զառանձնաշնորհա-
թիւն եւ զնօխութիւն Սրբ Հանունեան Եւր Չեզ,
ցաւ, Սեանեան Չեզոյ եւ յաղբոց մեռոյ պա-
պահել, պաշտպանել, առաւելուլ եւ յառաջացուցա-
նել նմացոյ :

7. Եւ ոչ եղէ խորհրդակից, կամ գործակից,
կամ գաղանկից ի գործն, յորս նիւթնեցին ձեզ եւ
յաղբոց մեռոյ կամ նմին իւր Հանունեան Եւր Չեզ,
ցաւ չարիք կամ փառք անեանք, իրաւանք, պատ-
ւաւ, վնասի եւ ի ինչստութեան իւրեանց :

8. Եւ եթէ գիտացիք երբեք, թէ են որք յոր-
պիսի մտաբերցին եւ փառանքին, ըստ կարի իմեմ
խաղանել նմացոյ եւ փառացոյ արագ աղբիւր
Սրբութեան Չեզում, կամ աղաւմ ուժեք ընդ որք
մեռն ի գիտութիւն նորին հասանել կարիցէ :

9. Զ լիւնսն սրբոց հայոց, զհրամանագիր, ըն-
պատուիրան, զփառապահութիւն, զկարգաբա-
թիւն, զգիւր եւ զհրամանա Սեանեան յամե-
նայնգորս թիւն իմն պահեցից եւ այլոց հաւաք պահել

10. Սեանութեանց, հնաքից նմագութեանց Հե-
րիտիւնոց, հերձաւաւ ուղոյ, եւ ապտոմոց ի Սե-
բութեան Չեզում եւ ի յաղբոց Չեզոյ, յամենայն
գորութեան իմն ընդգէմ գործոց, եւ փառն գար-
մի նորա մարգարայցիս առնեցոյ :

11. Թե կուչցոյց ի Սեանեան Եւր, եթէ ալ
գէլ ինչ կոնքանական խաղանք այն ոչ լինիցի :

12. Զ ինչից ամս միմեզմ առնեմք եւ ինձն Գե-
րեմանի գաւաթեաց առ աղբիւր, եւ Սրբութեան Չե-
զում եւ յաղբոց Չեզոց առ զնորս հաւորին
հովուական, պաշտամանս, եւ այն ամենայն, որ
պատկանիցի որով եւ ինչ Զանաւա զնմակի Պատրի-
արքան Սեանեան ինչ, եւ իրաւեղութեան կզե-
րականց եւ ժողովրդեան, եւ փառութեան հոգւոյ
ինձ յանուն եղիցոյ : եւ փառանք ընդ այն ընկալալ
զհրաման Սեանեան ինչստութեան կտառեցից
զնոսին :

13. Իսկ եթէ արգել օրինաւ խոչընդոսն լինի-

քի ինձ, զամենայն ի վերագոյն գրեալով. կտտարեմ, ցից ի ձեռն պատգամաւորի իմոյ, որ յիկիցական արժանապատուութեան իցէ, և առանձինն յինէն ի ոյն կարգեալ, և եթէ պակասիցի ինձ որ այդ պիտի յանձն արտօնց երկուս միոյ յաշխարհական կամ ի կրօնաւորական կարգէ՝ առն առաքինաց և կրօնաւորի, որ տեղեակ իցէ ամենայն իրաց ի վեր անդր յիշատակեց: Այլ զհարաւատ պատմաւս խափառ յեկոյ իմոյ ցուցից ի ձեռն վերագրեալ պատգամաւորի իմոյ առ Գառլիկոսն Սբոյ Հռոմէական Եկեղեցւոյ Գահերից Ս. Ժորջ. Տարածման Հաւատոյ վասն գործոց (Արեւելեան ծիփի):

14. Զտոտուածս պատկանեալ եկեղեցւոյ՝ և ուղարկոյ իմց կաթողից, որոյ և իցեն, և եկեղեցոց և զանազան տեղեաց Գառլիկոսեան իմոյ սու վառաւորոց, ոչ պարգեւեցից և ոչ եղից ի դատի և ոչ վեհաժողով տալ յաւատ, և կամ որով և իցէ օրի. նախաւ ատարացեց, և ոչ ներեցից այլում սեմք տարաբնութեան զնախն առանց հաւանութեան քաւ հանցապետել Հռոմէայ: և

15. Եւ եթէ օտարացեալներ ինչ ինձ դիպեցին, կամքն նովին իսկ անկանել ընդ բանագրանք որ ուղարկեալ ի սահմանադրութեան Պօղոսի Բ. երջ. մէջ. վասն իրացոյ պայտօնի:

Այսպէս օգնական իցի ինձ Աստուած և Ս. Առաքանա լատեց:

Այս երգման ձեւէն աներեւել կրտսնուի ինչպէս պապական վարչութեան դրութիւնը, նայեալ և Վեր. Հասունի կաթողիկոսութեան խնդրոյն ոգին. Առաջնայն էլիքոյ երկար գարեբէն ի վեր այնչափ խօսուած և գրուած է, և այնպիսի նշանաւոր հեղինակութիւններ կան և որ եթէ խրատ քանչիւրէն մի տող առնուիք մի մեծաւ հատոր գիրք կը կազմուի: Եւստի և տարապարտ աշխատանք կը համարինք պապական գրութիւնը յուզել, քանի որ ընթերցատէրներէն՝ Գլխակայողնելը կարող են բիւրաւոր հեղինակութիւններ ձեռք բերել, թէ Հայերէն և թէ մանաւանդ օտար լեզուներով տպագրուած, և իրենց հարցախորութիւնը գոհ առնել: Իսկ երկրորդը՝ այսինքն Վեր. Հասունի կաթողիկոսութեան և երգման խնդիրը արժան կը համարինք համառօտ գիտողութեամբ կշռադատել և պարզել. թէ արդեօք ինչ նշանակող թիւն ունի տատուածա.

յին օրինաց համեմատութեամբ և ժողովրդի կամ եկեղեցւոյ իրաւանց նկատմամբ:

Վրիստոնէութեան նախնի դարուց պատմութիւնը, (ինչպէս և մեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ անխախտ պահպանած գեղեցիկ սովորութիւնը՝ կաթողիկոսական, պատրիարքական և առաջնորդական ընտրութեան նշանակմամբ) յայտնապէս կը հաւաստէ, որ եկեղեցական վարչութեան գրեթե անշեղ անձինք. պատրիարքաւոր և պիսկապոսաւոր և երկրոցներ, իւրաքանչիւրն ըստ իւրաքանչիւրն ժողովրդի ազատական հաւանութեամբ կրնար աւելին, կ'երդարէին: Կոմ, աւելի լատաւել, կ'ախտէին հաւատարիմ աւանդապահ հանդիսանալ եկեղեցւոյ վարչապետութեանը և ժողովրդի բարձրական, ճշմարիտ և իրական շահուն: Վասն զի այն աւխտը որ յաւիտենական սկզբունքներու և ընդհանրութեան օգտի համար լի, այլ մասնաւոր անձի, բռնաբարութիւն է հանդիսանալ, արդարութեան և ոչ ախտել: Եւստի թէ ինչ նշանակող թիւն անի Վեր. Հասունի երգումը. Թող ընթերցողք իրենք ինքնամեծ իսկ մենք այս խոսքման արմատը հետապնենք:

Եկեղեցական պատմութեան հմուտ ընթերցասիրաց քաջ յայտնի է, որ քրիստոնէութեան առաջին չորս դարերու մէջ եկեղեցականը և մանաւանդ հայրապետ ժողովրդէն կրնար աւելին և ժողովրդի առջեւ կ'ախտէին իրենց պաշտօնը արդարութեամբ և հաւատարմութեամբ վարել, ինչպէս որ առաքելական կոչուած Սահմանադրութիւնը և չորս դարուց ժողովական լատնադրութիւնը և այլ գրուածք յայտնապէս կը ցուցնեն: Եւստի մեզնի բաւական կը համարինք Վեռն մեծ պապի նշանաւոր խօսքը յառաջ բերել, որ կ'աւելի. «Այն որ ամենուրեւ լիցայ պի-

տի լինի, ամենէն ընտրուելու է ու
(Qui praefaturus est omnibus, ab omnibus eli-
gatur), Սահայն յետ ժամանակաց (Ե-
րեւմտեան կամ Հռովմէական եկեղե-
ցւոյն մէջ այս հանրական ընտրութե-
ն երբման ձեւը փոխուեցաւ, ոյսինքն
Պապերն սկսան ընտրուիլ ուղղօրէի հա-
գեւորական դասէն առանց ժողովրդի
ժամանակցութեան և ապա միայն Լիւթը-
ւէն, ոյսինքն՝ Կարգինալաց փակուած
ժողովէն, առանց բարձր եկեղեցականաց
ժամանակցութեան և այս վերջին ձեւն
է որ մինչեւ ցայսօր կը շարունակի,
այն է Պապերն կրնորուին Կարգի-
նալներէն և սոքա Պապերէն:

Այս գրութիւնը որ կատարեալ
քննարարութիւն է ժողովրդական ի-
րաւանց և միանգամայն եկեղեցւոյ
նախնական վարչական եղանակին դժ-
բաղդաբար սովորական դարձած է եր-
կար դարերէ ՚ի վեր: Սահայն եթէ ա-
նաչառ քննութեան ենթարկենք, կը
տեսնենք որ Արեւմտեան եկեղեցւոյն
նախնական օգուտաբաղէլու այս նախահը-
նար վարչական գրութենէն, առաւել
մնաս կրած է: Այն օրէն որ պապա-
կան եկեղեցականք սկսեցին ժողովրդ-
դէն անկախ մարմին կազմել ժողովուր-
դէն եւս հաղորդեալ և իւրերեւոյ
բաժանուել է Արեւմտեան եկեղե-
ցիէն, որուն կենդանի աստղացոյն են
բողոքական ազգերը, Գաղղիան (որ
թէպէտ Քաթոլիկ, բայց անդրաբնու-
կան պապականութենէն տարբեր եկե-
ղեցական վարչութիւն ունի) և նոյն
խի Ռոմիան, որ քանի մի ասորէն ՚ի
վեր անդադար կը բողոքէ պապակա-
նութեան դէմ և արդէն փորձ կը փոր-
ձէ զենթով գործը վճարել: Թաղունք
Հունական եկեղեցւոյն, որ շատ ժամա-
նակէն ՚ի վեր բաժանուած է Հռովմ-
ական եկեղեցիէն և Թողունք Հոյաւ
առանցայն եկեղեցւոյն, որ ամենեւին չէ
կամեցի իւր նախնականութենէն խա-

տորիլ և պապական գրութեանը յա-
րիլ, թէպէտ և մեծամեծ տոտապանք,
ներ և թշնամալընէր կրած է այս մա-
ռին պապականութենէն և բազմաթիւ
զսհեր ըրած է:

Այս պատմական անք' բն և պա-
պական գրութեան դէմ եղած բազմ-
ներէն և տրատնջներէն ակնհերս կը
նշմարուի, որ տոտուածային և մարդ-
կային բարոյական օրինաց ներհակ հա-
տատուած գրութիւն մի չէ կարող
ունականութիւն ունենալ, թէ և պա-
պականութե պէտ անխորտակի ամ
բարտակ համարուած լինի: Սակայն
որչոյ մարդկային մտաց հարկունք կրն
դարձակի, այնչոյ բարոյական օրինաց
և ժողովրդական իրաւանց դէմ եղած
բռնաբարութիւնները տեսնելու կը
լինին և դժգոհութիւնները կը բազ-
մանան: Կը զարմանանք մենք, երբ որ կը
տեսնենք թէ մեր Հռովմէական ազ-
գայինք բարիք կ'ըստոտեն պապական
վարչական գրութենէն, մինչքեւ իշ-
տոյլան, պապականութեան անձնա-
նուէր Ռոմիան այսօր ՚ի լուք բովան-
գակ տշխարհի կը բողոքէ նոյն գրու-
թեան դէմ: Կը զարմանանք յաւէտ,
երբ որ նոյն մեր ազգայինք տակաւին
պապականութիւնը չհամարանալով կը
կարծեն թէ Վեր, Հոտունեանք այլ
ճանապարհով պիտի կաթողկոտանար
և ոչ թէ այնպէս, որպէս սցմմ եղած է:
Այն ինչ պապականութեան ոգւոյն
քաջածանօթները դիտեն և արդէն
գիտեն, որ Հռովմէական ազգայնոց
քանի մի արտօնութիւնները առ ժա-
մանեոյ բանէր էին, որոնք օր մի պի-
տի փոխուէին և Վեր, Հոտունք իւր
կաթողկոտանալու ժամանակ չէր կա-
րող մոգացոյի չեղիլ պապական գրու-
թենէն, թէ և խտառանոր ոչ միայն
Հոյոց ազգը, այլ բովանգակ Արեւելքը
՚ի Հռովմէականութիւն դարձնել:
Այս պէտք է ուղղակի Պապի հոյաւ

տակ էր և Կաթողիկոսութիւնն առաւ-
նոր քան զի պատպարան դրութիւնը
այնպէս կը պահանջէր, չապէտք է
ժողովողի իրաւունքը և շահը իւր
անձնական իշխանութեանը զահէր,
վասն զի պատպարանութեան մէջ ամեն
եկեղեցական պաշտօնէութիւնն այդ-
ոյիմէ զահով կը կառուարուի։ չապէտք
է եկեղեցական գործոց վարչութիւնը
և առաջնորդաց ընտրութեան ու հաւ-
տատութեան առաջնորդութիւնը իւր
անձին վերապահէր, առանց ժողովը
զի մասնակցութեան։ Վասն զի պատպար-
ան գրութիւնը այնպէս կը պահանջէր,
չապէտք է իւր երգումը կամ աւի-
տը միայն Պապի անձին և նորա հո-
գեւորը աւարտական իշխանութեան
և կամայք նախէր և ոչ ժողովողի
էական շահուն։ Վասն զի պատպար-
անութիւնը այնպէս կը պահանջէր, իւր
առաջնորդ պարզապէս կը տեսն-
նուի Վեր, Հառաւի լիցիան մե-
մէջ, զոր գիտութիւնն առած էր։

Հոյսով է որ հին և նոր կառակալու-
նաց մէջ առաւ երգումը, երգմանաւ
ցութիւնը, տնտիս իրոց համար լի-
առաւոյ անունը տարապարտ կիր առ-
նաւք և կամ որ և իյէ նախնական բան
վկայ կոչեց, արգելում և վճռում
են իրեւ զարհուրելի յանցանք։ Սա
կայն ինքն ըստ ինքեան օրինաւոր եր-
գումը ընդունած է յորդարանութե-
մէջ միայն Վապարանէն են, որ եր-
գումն չեն ընդուներ, հիմն բանելով
կրկնց՝ Սառ. Է. 33 համարը, որ առ-
նայն և սնտի երգումներուն գեմ
գրուած է, և զի թէ օրինաւորին։

Երգումը քանի մի տեսակներով
կը որոշուի այն է դարձաբանական, զնա-
րական, բարձրական, օտարաբարձական և այլն։
Վատաստանականն այն է, որ ըստ պա-
հանջման օրինաց, գաւոր արդարու-
թեամբ վճարու համար քանի մի վը-

կայք յանուն Վատուծոյ կը վկայեն և
դրութեան առաւելութեանը, զի
ւարականն այն է, որ դրոշակները
օրհնելէն զինի՝ զորախումբի առաջը
կը հանեն և ամենքը կ'երգուն հա-
ւատարիմ մնալ իրենց դրօշին։ Տիե-
զերական պատմութեանէն կը տեսնուի,
որ այս զնաւորական երգումը շատ ան-
գամ զնաւորան ազգաց մէջ ազգային
ստեղծութեան կիրարարներ առած
է։ Վստ երգումը կը կառուարուէր հին
Հռովմացոց մէջ անգամ գուշակնե-
րու կամ պատգամախօսներու առջեւ,
բայց ի հարկէ հեթանոսական հաւ-
կացողութեամբ։ Վապարական երգու-
մէն այն է, որ զնաւորան պաշտանաւոր-
ներ, յառաջ քան պաշտօնի մէջ միտ-
նելն, կ'երգուն հպատակել տէրու-
թեան օրինացը և հաւատարիմ մը-
նալ օրինաւոր իշխողին։ Վստ ուխտա-
գրականն է եկեղեցականութեան մէջ
գործ դրուած երգումը կամ աւարտ,
որով եկեղեցական պաշտօնեացք ժո-
ղովքէն ընտրուելէն զինի կ'ախտեն
հաւատարիմ մնալ Ս. Գրոց վարդա-
պետութեանը, եկեղեցական Հարց
կանոններուն և առհասարակ քրիստո-
նէական ճշմարտութիւնները և եկե-
ղեցոց անարտաւթիւնը կենօք չափ
պաշտպանել։ Վստ ուխտագրական եր-
գումը, ըստ քրիստոնէական վաղեմի
սովորութեան, առհասարակ կը կա-
տարուի յանուն Վատուծոյ, խաչի-
կամ լիւթարանաւ, առաջն բազմա-
թիւ ժողովողեան, որ առանգապահ կը
կացուցանէ եկեղեցական պաշտօնեայն
Թէ միայն նախնական են և գեղեցիկ
մեր Հայրստանեաց աւարտական ե-
կեղեցոյն մէջ այս արարողութիւնը,
առանց մեր խօսքը երկարելու հարցա-
սէր ընթերցողոց կը թողունք մտադ-
րութեամբ կարգաւ մեր եկեղեցական
Օրհարանը։ Վստ մէջ կամիք հետա-
խազել միայն, թէ արգեօք մեր մշտն

երդմանց օր տեսակէն է Վեր. Հա-
տուէի երդումն: Հարկաւ, իբր եկե-
ղեցական անձն, նորա երդումն ուխ-
տադրական է: Սակայն հարկաւոր կը
համարինք քննել թէ Բնէ բանի հա-
մար ուխտած է, որուն առջեւ ուխ-
տած է և արդեօք համաձայն է նորա
ուխտն աստուածային և բարոյական
օրինաց:

Վեր. Հատուէի երդմանգրի վեր-
ջին տողէն կ'երեւի, որ երդման ժա-
մանակ ձեռքն լ'ւետարան եղած է, ըստ
որում ըստուած է. «()գնական ընցի
ինձ լ'ստուած և Ս. լ'ւետարանս լ'ու-
տուծոյ»: Սակայն երդման մէջ չըկայ
խօսք աստուածային պատուիրանաց և
աւետարանական ճշմարտութեանց մա-
սին, որ եկեղեցական երդման գլխաւ-
որ տարրն է: Չըկայ խօսք ժողովրդի
մասին, որ բուն կենդանի եկեղեցին է:
Չըկան պատասխանատուութեան պա-
մաններ իւր հօտի քրիստոնէական և
բարոյական շահուց համար, և այլն և
այլն: Լ'յլ միայն բովանդակ երդումը
կը հորովի Սրբազան Պապին, նորա դեռ
պանի, նուիրակի և այլ արտաքին իր-
զութեանց վրայ: Ս'եր տառնները ա-
պացուցանելու համար՝ համառօտներ
Վեր. Հատուէի երդման էական կէ-
տերը:

Լ'ուսջին յօդուածոյն մէջ կ'ուխ-
տուի հաւատարիմ և հնազանդ մնալ
Պապին:

2. Յօդուածով կ'ուխտուի խոր-
հրդակից և գործակից չըլինիլ նոցա,
որոնք ընդդէմ են Պապին:

3. Յօդուածոյն մէջ կ'ուխտուի
պապական նուիրակաց, հրեշտակաց
և թղթոց միջոցաւ յայտնած խոր-
հուրդները գաղտնի պահպանել յօ-
գուս Պապին:

4. Յօդուածով կ'ուխտուի ընդ-
դէմ ամենայն մարդկան պաշտպանել
զարբունի իրաւունս. (աշխարհական

իշխանութիւն) Պապին:

5. Յօդուածոյն մէջ կ'ուխտուի
պապական դեսպանի հետ մեծարանօք
վարիլ ՚ի պատիւ Պապին:

6. Յօդուածով կ'ուխտուի պա-
պական իրաւունքները, առանձնաշուր-
հուծիւնները պահել, պաշտպանել և
առաւելուլ ՚ի շնորհս Պապին: (Լ'յս
յօդուածը կրկնութիւն է 4ին):

7. Յօդուածոյն մէջ կ'ուխտուի
չըմանակիցիլ այն անձանցը, որոնք չու-
րիք կը նիւթեն իրաւանց, պատուոյ
և իշխանութեան Պապին: (Լ'յս կըրկ-
նութիւն է 2. յօդուածին):

8. Յօդուածով կ'ուխտուի ջանալ
խախտնել պապական իշխանութեան
դէմ եղած խորհրդները և փութալ
արագ որագ յայտնել Պապին:

9. Յօդուածով կ'ուխտուի մտա-
դիւրագոյնս արքիլ այն հերձուածնե-
րու դէմ, որոնք պատամբ են ընդդէմ
Պապին: (Լ'ստ պատրականութեան հեր-
ձուած և հրեւտիկոս կը համարուին
ամեն աղգեր, որոնք պապական իշ-
խանութիւնը չեն ճանաչեր):

11. 12. և 13. յօդուածոց մէջ
կ'ուխտուի Ս'իւնհոգոս (ժողով) եղած
ժամանակ և առանձինն հինգ տարին
մի անգամ այց առնել Սրբազան Պա-
պին, հաշիւ տալ Պապին և կատարել
ամենոյն հրաման Պապին, և այս ամենը
առնել կամ անձամբ անձին և կամ
՚ի ձեռն պատգամաւորի:

14. յօդուածով կ'ուխտուի չըվա-
ճաւել և չօտարացուցանել եկեղեց-
ւոյ ստացուածները առանց հաւանու-
թեան Պապին:

Լ'յս երդման ձեւը կը ցուցնէ ա-
հա, որ Վեր. Հատուէն նուիրուած է
Պապին, հրամանաւորաւոր է Պապին և
պատասխանատու է միայն Պապին, իսկ
Լ'ստուած, արդարութիւն և ժող-
վուրդ. (Տրդարեւ՝ ճշմարտ
ուխտը այն յաւ իրենական օրէնքնէ.

բու պահպանութեան վրայ պիտի հիմնուի, որոնք անխորտակ են և անխալ, և ոչ մարդկային կամայ և հաճոյից վրայ, որ միշտ դիւրափոփախ և սխալական են ։ Սակայն, ըստ պապական դրութեան յանուան և ի կամս Պապին երդնուին եւս օրինաւոր համարուած է ։ քանի որ Պապի անսխալականութեան վարդապետութիւնը ընդունուած է կուրօրէն ։ թէ և բանականութեան դէմ ։

Հետեւապէս Վեր. Հասունի կաթողիկոսութեան արմատը և ընդ նմին ժողովրդային իրաւանց բռնաբարութիւնը Պապական դրութե մէջ փնտռելու է ։

Վաղովրդական իրաւունք խնդրել կը նշանակէ Պապական դրութեան դէմ զինիլ ։ Բայց միթէ Պապականութիւնը կը զինանք մեր հռովմեական ազգայնոց խնդրոյն, և կը փոխէ իւր դիրքը ։

Այլ երբէք ։ Գուցէ Վեր. Հասունը հրաժարի իւր պաշտօնէն, ինչպէս որ կըլտուի, Բայց իւր յաջորդները դարձեալ նոյն դրութեամբ պիտի կաթողիկոսանան և ժողովրդական իրաւունքը դարձեալ ոտնակոխ եղած պիտի մնայ ։ Վասն զի եթէ պապականութիւնը Խաղիայի համար չուզեր նշանախնայ մի փոխել իրեն իւրացուցած և վերապահած արտօնութիւններէն, ինչպէս պիտի զինանքի Հոյ Հռովմեական փարբաթիւ ազգայնոց բողոքներուն անտալ և խնդիրը լուծել ի նորհա լուսամիտ ժողովրդասիրաց ։

Ուրեմն, ի սէր արեւակցութեան և յօգուտ ճշմարիտ քրիստոնէութեան կը պարտաւորիմք ասել, որ մեր Հռովմեական ազգայինք, այս ամէն խռնդոտներուն յաղթելու համար ։ միակ ճանապարհ ունին իրենց առջև, այն է վերադառնալ Հայաստանեայց առաքելական մայրենի եկեղեցւոյ դիրքը, միանալ իրենց եղբարց հետ և միասին գործել ի շինութիւն ազգի և եկեղեցւոյ ։ փասն զի, գմբադդարար

կը տեսնենք, որ կրօնական բաժանման պատճառաւ ըստ ազգայնութեան միւսերին եւս անհնարին դարձած է ։

Արդարեւ Հայաստանեայց եկեղեցին, ըստ սրտոյն երեւութին այն Հռովմեական պերճութիւնները չունի, որով կը գրաւին տարածմաները, սակայն ներքին առաքելական պարզութեամբ և վարչական փրկարար սկզբունքներով այնչափ նպաստաւոր է քրիստոնէական զարգացման և միութեան համար, որ միայն աշխատիլ և գործել հարկաւոր է, և ոչ այլ ինչ ։

Եթէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զաւանիները այսօր զանազան գաւառներու մէջ խոշալի վիճակ ունին ըստ բարոյականին և ըստ նիւթականին, պատճառն ոչ թէ վարչական դրութիւն է, այլ վարիչներու տարբութիւնը և մանաւանդ այն դարանակալութիւնները որոնք արտաբնական կը գործուին, և որոց մէջ, եթէ արդար խոշիւ խոստովանին մեր Հռովմեական ազգայինք, կը վիայեն որ իրենք ևս մեծ մասն ունեցած են և ունին յարդ ։

Ինչ օրէն որ Ունիթոսաց կամ Սիւրբարաց ներդաւթեամբ դաւանափոխութեան ապականարար ժանտախտը մուտ է գործեր Հայաստանի մէջ, նոյն օրէն ըսկըսած մինչեւ յարդ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ հովիւները և այժմ ազգային վարչութիւնը ստիպուած են շատ անգամ ամենակարեւոր դործերը թողուլ և միայն Հռովմեական դաւանափոխութեան առջեւ առնելու համար մտածել և աշխատել ։

Ինչո՞ւ ։ — Իրովհետեւ միանգամ դուռն բացուած է, միանգամ ապրիլին քրիստոնէական պարկեշտութիւն արատաւորուած է և Հռովմեական դաւանալը երկիւղ տալու միջոց դարձած է ։ Ի՞նչ քանի քանի խռովութիւններ և ազգակործան անցքեր պատուհած են այս առթիւ և քանի եկեւ

զիցական և աշխարհական սինձինք իրենց պատասխանատուութեամբ պարտքէն խուսափելու համար՝ գաւառապետութեան գիմանձ են, այս ամենը մեզմէն աւելի լաւ գիտեն մեր Հռովմէական աղգայինք, վասն որոյ և աւելորդ կը համարինք երկարորէն թուել: Այս խօսքերը ցաւօք սրտի կըգրկենք: Վասն զի կըզգանք թէ կրօնապետութիւնը ինչքան արատաւորած է մեր ազգի անունը և ինչքան սեւտյաւցած է մեր ազգային պատմութեան էջերը: Իւրեմն, այս արատները միանգամ և յաւիտեան սրբելու միակ միջոցն է, ինչպէս առաջ ասացինք, դառնալ մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը: Այս խօսքը եւս չէինք ասել, եթէ նոյա արեւու կցութիւնը զմեզ չըտփոյէր, վասն զի օտարաց նկատմամբ մենք միշտ կըյարգենք Պօղոս առաքեալի սկզբունքը, որ կ'ասէ՝ «Իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճեցէ՞ր: Իւ հետեւապէս մեր յորդորը նոր եկամուտ որսալու համար չէ, այլ մեր բաժանուած եղբայրներու միութեան համար:

Այս յորդորը շատ անգամ կըրկնուած է և գուցէ մենք ամենէն վերջինն ենք այս մասին, սակայն եթէ ցարդ անկատար մնայո՞ւմ է, պատճառքն կայր կամոսիրութիւնն եղած է, և ոչ իրական համոզումն, իսկ այսօր զէպքերը կըյուսադրեն մեզ, որ մեր Հռովմէական աղգայնոց շարժումն՝ փրկարար շարժումն է: Երբա միամտութեն և կամ երազական խոստումներու յուսով պապականութեան յարեցանք բայց այսօր ժողովրդական իրաւունքներ փնտռելով՝ անշուշտ Հայաստանեայց մայրենի եկեղեցւոյն պիտի մօտենան: Կարելի է մեր այս պատմական ճշմարտութեանց վրայ հիմնուած գուշակութիւնը վարկաբարոյի երեւի խաւարամիտներուն և մոլեռանդներուն, բայց ոչ երբէք լուսամիտներուն

և յաջորդ սերունդին: Վասն զի, մենք համոզուած ենք որ պապականութիւնը (ընդ որով և մեր Հռովմէական աղգայնոց կաթողիկոսութիւնը) կարող չէ երբէք նպատակ ժողովրդին, ըստ որում ժողովրդական չէ: Այլ միայն ասական և անձնական, ինչպէս որ պարզապէս կ'երեւի Վերսալէ Զատունի Լիբան ձեւէն: Այս մեր առածները պապական գրութեան նկատմամբ մի ամենաթոյլ արձագանք են այն ամեն բանաւոր և գրաւոր հրատարակութեանց, զոր երկար ժամանակէն ի վեր կը կրկնէ մարդկութեան յառաջագէտ և լուսաւոր մասը: Իւ արդէն անցած է այն ժամանակը, երբ Ղիպուլթականութիւնը կ'ազդէր աշխարհին հաւատացնել թէ՛ «Եպատակը կարող է արգարայննել միջոց»: Այժմ ամենքը կը խոստովանին, որ բարի նպատակի համար, բարի միջոց հարկաւոր է: Վերսալէ Զատունի շտապողական կաթողիկոսութեան թէ՛ նշապատակը և թէ՛ միջոցը վնասակար էր մեր ազգայնութեանը: Եւ Լիլիկոյ հայրական կաթողիկոսութեան աթոռոյ ամսյութիւնը, ինքնընտրելու թողնոտի վրայ յուզուած ամբաստուողութիւնները և ազգային վարչութեամբ արտաքին վիճակը բարեբաւտեհ առիթ համարելով՝ աճադարեց իւր ջրմարեական Կրօնական պապական նոր ջրնյում մի տալ անդորր սրտերուն, դուցէ Լիլիկոյ հետ բարբ հայութիւն ի դրունս Հռովմայ եկեալ հասեալ երազելով, սակայն Կրօնափնտմութիւն աղապէս անօրինեց և ահա նոյն իսկ իւր հօտը իրեն դէմ զինեցաւ: Եւ դարութիւն և իրաւունք խնդրելով, զոր ամենայն ապահովութեամբ փրկարինամ էր իւր կաթողիկոսութեան հետ: Սեր հռովմէական աղգայնոց այս սթապումն յառաջագիմութեան մեծ երկունք է, որոյ ծնունդը կամ արդա

սիրը կը յուսանայ որ շահաւէտ վնի իրենց ներկային և աստադային, որով և բոլոր Հայ ազգի ամբողջութեանը, որուն ի բոլոր սրտէ կը փափային չա՞մեն հայրենասէրներ և

ՆԱՍԵԿ ՊԵՐԼԻՆԵՆ

ԵՒ

ՅՕԴՈՒԱԾ

(Հարանակութիւն և վերջ տես թիւ 2.)

Եւսթինը՝ դիւսնատան յանձնառու կան ձեւը, որ գործաւորների արդիւնքների հասարակացած ժամանակը, երկիրէ տանում, չ'ինի թէ այս խումբը իր գործօնեայ զօրութիւնով տէրուէ գործատուների և կալուածաւոր դասակարգի դէմ. կանգնի. ինք հակառակը աշխատում է այս ձեւը իրեն պահպանել խափանելով միաբանութիւն իրաւունքը, սահմանաօրէնով ազատականութիւնը պատժելով, եթէ կամաւորապէս գործաւորները բաց են ատում աշխատանքը, և վերջապէս արգելելով և որ գործաւորութեան զօրութիւնները մի կէտում շատ չժողովուին. Սինչեւ այժմ է պէտք այս է Արամսիացուց և Վերմանացուց շատ տերութիւնների նշանակէտը և նայելով, այս նշանակէտը ընդդէմ է տէրութեան արէրի նպատակին, այսինքն անհատներին անձնական ազատութեան օրէնքին. Եւսթինը պատճառով Արամսիացուց կառավարութիւնը 1865 թուին հարկադրուեցաւ գործաւորներու դաշնակցութիւնը ազատ թողնել. Եւսթինը այսին Վերմանական միաբանութեան տէրութեանց մէջ ևս նոր ժամանակներու դաշնակցութեան արգելքները բարձուեցան տէրութեանական ժողովին անդամ. Եւսթինը՝ Վերմանական Զարկութիւնով:

Եւսթինը՝ յատկապէս ընկերակցական ձեւը և Եւսթինը դաշնակցութեան տէրութեան անձնական ազատութեան կանոնից և Եւսթինը անձնականութիւնը և որուն համեմատ, գերի է ունեւորների դասին և Եւսթինը սկզբնաւորապէս դրամագլուխ մայրն է և Եւսթինը պարտադրող դրամագլուխ ունի, իսկ նրանցից է սեռականութիւնը իւրում, որոնք իրենց աշխատութիւնով ձեռք են բերել Եւսթինը պատճառով գործաւորների օգտին համար՝ տէրութեան օրէնստուգութիւնը պիտի սահմանաւորէ դրամագլուխը տնտեսական մեծ զօրութիւնը և ընկերակցութիւնը միաբանութիւն գործաւորութիւն, իբրեւ միմյան մարմնական ճիշդ և առանց ուշադրութիւն դարձը ներք հետեւների վրայ և ընկերական կուսակցութեան ճշմարիտ խօսքը՝ գործաւորութեան իրաւունքն է և Տէրութիւնը պիտի միջնորդ գաւառից, ինչպէս գործաւորութեան յանձն առնելը մէջ նայնպէս և տարւա և Եւսթինը գործ դնելը գործակա՞նապէս անկարելի է այն վայրկեանից սկսած, երբ գործաւորութիւնը բաժանուած է մէկ մէկ այն կանոնով, այլ արդէն իրապէս և Եւսթինը եթէ տէրութիւնը կամենար մէկ շահել առանց մշակութիւնը բաժանելը, չէր կարող դիմանալ գործաւորների հետ ուստիութեանը և իր եկաւ մուտները անօգուտ դուրս կը բերէր և Եւսթինը թէ ինչպէս անցարմար, այն և իսկ անհնարին է ընկերակցութեան մի այլալիսի պահանջումն, շատ բաւերեւեցաւ 1848 թուին Արամսիացուց երբ չյաջողուեցաւ ազգային գործաւորների կառուցման համար առաջարկութիւնը և Եւսթինը ամենայնիւ ընկերականութեան ամենագլխաւոր սխալն այն է, որ գրամագլուխը իբրեւ գործաւորութեան մի հատիկ խոչընդոտն է ընդունում, այն ինչ դրամագլուխը սէ

նյութն է, թայց միայն ժողովուած
գործաւորութիւն է, Վճանապէս և սը-
խալական է, եթէ մի քանի ընկերա-
կիցներ մտադիր են ընկերութեան մէջ
սփնջ համարել սեպհականութիւնը և
մէջ չգերել տէրութիւնը: Այս ընկե-
րական ձևին մտակ է Վասալի տէրու-
թեան պարտաւորութեան ձևը: Վա-
սալը պահանջում է, թաւել թէ՛ աւե-
րութիւնը պիտի պարտք տայ պատ-
րաստի գործող ընկերութեան, որ ի-
րա գործերը բարեկարգէ: Այս ձեւը
բոլորովին խորշիկ է: Վասալը մուս-
նում է արարտապանութեան բանը, որ
գլխաւորապէս մի անձին հաւատարմ
է և նորա կատարող ընդունակութեան
մէջ: Այնու ամենայնիւ վաստակող
կամ աշխատող ընկերութիւնն ևս ար-
հեստագործութեան քիչ ճիւղերին գոր-
ծադրելի է: Վայ յայտնենէ՛ Վասալի ձե-
ւը, չ'նայելով իր տնտեսապէս ան-
կտրելիութեանը, տէրութեան օրէն-
քի նպատակին դէմ է և ահա այս
տեղ է պահանջում նա քաղաքացինե-
րից, որ մի գասակարգ ունենայ նա-
խապատուութիւն կամ գերազանցու-
թիւն:

Երրորդը՝ տէրութեան անկողմնակ-
ցութեան ձեւը: Այս ձեւը գուրս է
եկել Անգլիայում և արա հայրն է Վոադն
Այս այստեղից է սկսում: որպէս թէ
մեծ դրամագլուխը գործաւորութեան
համար մի բարեգործութի լինի: Այս
ձեւի գլխաւոր հեղինակը Վաստիա-
տըն է, որ աշխատում է ապացուցա-
նել, որպէս թէ՛ մեծ դրամի տէրերի
արդիւնքը մի և նոյնը լինի, ինչ որ գոր-
ծաւորներին:

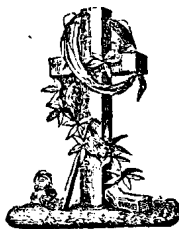
Չորրորդը եկեղեցական բարեգոր-
ծութեան ձեւը, որ արդէն միջնադա-
րեան եկեղեցումը տեղ ունէր և նոր
ժամանակներս Վերամանկողում Վեալեր
Եպիսկոպոսը կրկին անգամ սկսեց յա-
րուցանել: Եկեղեցական հարցը, այս ձե-

ւին նայելով, Եկեղեցին պիտի լուծէ,
բարեկրօնելով բարեգործական աներ
չլինել և աղքատներին օգնել: Այս ձե-
ւի անհրաժեշտ հետեւանքը կը լինէր
արհեստական ոգւոյ անգագաւթութիւնը
և գործաւորների կարգի անբարոյակա-
նութիւնը:

Հինգերորդը՝ իսկապէս ինքնիրեն
օգնելու ձևը, որ գործաւորների դասա-
կարգի ոյժը աւելցնելով, կամենու-
մէ նրանց վիճակը բարելաւայնել: Այս
ձեւը պահանջում է լիւրջ ազատու-
թիւն տնտեսական գործունէութեան
մէջ, (ազատականութեան և ընկերակ-
ցութեան): Ենկերական ձգտումները
իրագործում են երեք ուղղութիւնով:
Այս և առաջ ծախք անող միաբանու-
թիւններով, որոնց նպատակն է գոր-
ծաւորների համար կենսական ամենա-
հարկաւոր պիտոյքները մեծ գնով հաշ-
թայթել: Երկրորդ սկսուեցան Անգլիա-
յում իսկ Վերամանկում արանց հիմքը
դրաւ Շուլթէ՝ Վելլը: Երրորդ՝ անպատ-
րաստ ապրանքի և պարտաւորութեան
միաբանութիւններով, որոնց նպատա-
կըն է փոքրիկ գործաւորներին անպատ-
րաստ կամ ոչպէս ասել, հում ապ-
րանքը մեծ գնով տալ: Երկրորդն աշ-
խատող ընկերութիւններով, որոնց նը-
պատակն է ինչպէս աշխատանքի կամ
գործաւորութե հասարակական ձեռ-
նարկութիւնը, նոյնպէս և նրանից ըս-
տացած շահը ընկերութեան վրայ բա-
ժանել: Այս վերջին ձեւի ձգտումնե-
րը մինչեւ այստեղ անկասկած ամենից
աւելի հնար կամ միջոց առւին փոփո-
խակի ընկերական հարցը լուծելուն և
գործող դատակարգի վիճակը բարելա-
ւացնելուն: Վայց բոլոր ընկերութիւնն
ներն էլ կասկածանք ունին. որովհետեւ
համարեա թէ անհնարին է մի իսկա-
կան ստուգութիւն անել գործ կատա-
րելու ժամանակը: Վեհաճարկաւոր է
նմանապէս ոյնդել թէ՛ ինչ տեսակ

բերքերը մի՞ծ և արդիւնաւոր զգուտ
են ջրոյ տալիս վաստակող միաբանու-
թիւններին։ Այս միաբանութիւննե-
րի ձեռքով մեծամեծ արդիւնքներ են
հասել երկրագործութեան բաժնին։
Այսպէս դիտելով, ինքն իրան օգնե-
լու ձեւը երեւում է, ի հարկէ, ինչ-
պէս մի յառաջադիմութիւն, բայց դժ-
բաղդաբար ստրա գործն էլ չէ աշխա-
տող դասակարգի ամբողջութիւնը մի
տնտեսապէս ապահովացած աստիճա-
նի վրայ բարձրացնել, որովհետեւ դեռ
աշխատող դասակարգը կարօտում է
մի ամբողջ դառնալու տէրութեան օգ-
նութիւնով։ Տէրութիւնը պէտք է
մէջ մտնէ, երբ բանը այնտեղն է հաս-
նում և գումարի կամ փողի ուժով
եղած գործաւորութեան օգուտը ոչին-
չացնէ և ինքն իրան օգնելու ամենա-
հարկաւոր պայմանները նորոգէ։ Տէ-
րութեան օգնութիւն հասցնելը գոր-
ծաւորութեան ընդհանակ մարդկանց

իբրեւ միայն ողորմութիւն, ոչ այլ
ինչ է, բայց թէ աշխատողներին թու-
լութեան և տնքարայտկանութեան մէջ
ձգել։ Այն նպուածքով ուրեմն, օրե-
նորոգութիւնը հետեւեալ խնդիրնե-
րը ունի կատարելու։ Ա, Առողջապա-
հութեան դիւանի իշխանութիւնը տա-
րածանել գործատուների վրայ և ար-
հեստագործութեան այն ճիւղէ, որ
յայտնի է իր առողջութեան փրկա-
կար կամ երկրա-ղալի լինելովը։ Բ, Պա-
տանիների և իգական գործաւորների
աշխատութեանը ժամանակ սահմանել
նմանապէս և արգելել ընդհանրաբար
մի որոշեալ ժամանակից դուրս գոր-
ծաւորութիւնը։ Գ, արգելել մշակնե-
րին բնական բերքերով վարձատրելը, և
բաց յայտմանէ ամենից առաջ մշակ-
ների բարձր կրթութեան համար տե-
րութիւնը պիտի հաջալ ձրիապէս, կամ
որչափ կարելի է, էժանագին ուսման
մատին։

Ի ՍՈՒՐԲ ԽԱՉՆ

Այնք տիեզերք կանգնին քարազփառաց Տեպառն,
Այնք և միջտան չքբախի պատմէ բլաւեր երգախառն,
Օխմորդ ապա ես շնորհապարտս կամ անբան
Տեսեալ ըզխաչն անձառ սիրոյդ ըմբշան։
Այլ իմ եղուկ լեզուիս համեր անբալբառ,
Ար ոչ ի ձահ գիտէ երգել զգերափառ
Ի զգորութիւն սրբայ խաչին փրկալան
Յոր բարձրացաւ Աստուածորդին սեր մարդկան։

Ենեա յիս սիւք սիրոյն անձառ գերակայ
 Սրբեա զհուշ մասոյ որ յիս թանձրանայ,
 Երգել արժան ըզ զօրութեանցդ անպայման,
 Ո՛վ քառառաջ գու Գեո շնորհաց որբութեան,
 Պերճ արեգին ռւր ճառագայթ կարմիրփեան
 Ըյրարատայ բարձու լերին գագաթան,
 Ե՛կ տեսանել Գողգոթոյին ՚ի գագաթ,
 Ո՛հ Ենեարան իմ՝ փրկողիս խաչափայտ:
 Ետինուոյ դրախտին տնկեալ յ՛քին ծառ կենաց,
 Սուր բոցեղէն շրջապատեալ անգին քանձ,
 Երթիմ՝ յապուշ տեսեալ զփառսդ անպատում,
 Ո՛հ գու Լճու մարդասիրին գերագոյն:
 Ինչանէ փայտիդ կենաց զօրութիւն
 Ետինիք տեսեալ գուշակք անվրէպ լուր ետուն,
 Չեւ քո յայտնեալ յաշխարհ համայն ծանւցին
 Ո՛հ գու Պաշտպան զքեզ ՚ի յուս բարձողին:
 Ո՛հ յաշխարհ անդրանկածոխս գոյն մահ,
 Եւ պատառէ բզճովն ահեղ քոյն ահ
 Ի ջրասոյզ զխառ ընտիրս և զպատ,
 Ո՛հ մեղաստատ գու Գաւազան վաղահատ:
 Պատիժ կրէք հինն Իորայել օձահար,
 Քոյդ կանգնեցաւ նշան յաղթող մեծափառ,
 Իսկիւ վերաց ճորակ ակափոյ և հնար,
 Ո՛հ գու բնդդէմ մահուն Եւ հան փրկարար:
 Հարմամբ քոյն վտակ հոսեաց բարեհամ,
 Ո՛հ մե տպառաժ անշնորհ արանց տարածամ
 Շիւղ ընծիւղէր Եհարանեան գաւազան
 Ո՛հ գու երկոյ յերկինս Սանդուխ Եւ Երկուն:
 Ո՛հ գու շաղկապ բարձեալ ողկոյզ քեւ բերէր,
 Ետայիտ հեռուստ ընկոյզ նըշմարէր
 Որ ապագայ իորհուրդն էր մեծ ՚ի սէր մեր,
 Ո՛հ գու Հնձոն փրկչին արեան կենտարեր:
 Պատկեր տնմահ սորանդին ՚ի քեզ քանի՞ն
 Քեւ իւր գահին բոց ընկալաւ Գեդէոն,
 Քեւ Սաբեկայ խոյն կախեցաւ Լբումին,
 Ո՛հ գու լուսն սղջակիզաց սեպանին:
 Քեւ արդ ուրախ եղեն երկինք և երկիր,
 Ըջք և պղինք և ընդհանուր խաչակիր,
 Կան անձկայրեաց մնան յուսով անպատիր
 Քեզ թ՛վ Խարխիս և սիւն յուսոյ լուսալիր:
 Եւ ծն իմ՝ քաղցրիկ բեռն իմ՝ փարիկ բարձողայ
 Սիւնեան Ետայ փրկիչ զքեզ կոչեաց,
 Օ՛հ Քոյ վերայ կայր սեւեռեալ բանն Ետայ

Ո՛հ երանի՜ տենձու ըղբեղ սիրողաց :

Լն հարք ուստերք են մալք դատելք սիրելի ,

Ըլ առուել տէր է իմ լոյս պաշտելի ,

Ընն որ շիքեղ ելեալ մարմնով խաչեցաւ ,

Ո՛հ փրկութեան դու միայն ես մեղ Գրաւ :

Գունդ գօտեպինդ նահատակաց ընթանան

Պսոփ ՚ի գլուխ , և ընդ Գառին աստուածեան

Բնդ ընտրելոցն ըզթիւ լինուին միանան ,

Ո՛հ մակաղեւ զհօտն ՚ի փարախ կենտական :

Բնդ որս և ինձ , ո՛վ քառաթեւ փայտ կենաց ,

Ի եր հովանի , հորդեան գուղին երկննթաց ,

Սաստեա հոգնաց փութորկովց փորձանաց ,

Օ՛ր նուեցից ընդ ծով աստեաց անկրակած :

Արտ իմ ՚ի հուր սիրոյդ փառիլ անձկոյ յար ,

Հոգիս տենձայ կըլել ըզքս վսեմ ճառ ,

Սորդափրին անքաւ սիրոյն նըշանակ

Ո՛հ հեղութեան նորին դու ես Յալթանակ :

Յ. Ս. Լեօնի-Լեօն :

Հարցանեալիս և հանդէս երկեալ վար
Ժարանաց բալախ :

Ընդոյս մետասաներորդ օրը քաւ
զմորիս երկսեռ վարժարանաց տարե-
կան հարցաքննութիւնն սկսաւ . երեք
օր աշակերտաց տեւեց . որք կ'աւտ-
նին սրբազան պատմութիւն . տրամա-
բանութիւն . ճարտասանութիւն . տա-
մարտգիտութիւն հայերէն և արաբե-
րէն լեզուաւ . տաճկերէն և տուրքե-
րէն , և երկու օր աշակերտութեաց .
որոց աւանդեալն են սրբազան պատ-
մութիւն , աղգային պատմութիւն , քե-
րականութիւն :

Ըստ ուսմանց մէջ թէ աշակերտք
և թէ աշակերտութեայ անաշառապէս
քննուեցան թէպէտ , սովորյալ այսու
ամիսնայնիւ դո՛հ ըրին պատուելի քնն-
նէ՛ցքը . որով և պատկերցին Ըթմանա
տրախ . տեսաւ չ Երբայի վարժապե-
տի և միւս քրտնաշուն աւաւ ցլաց աշ-
խատութիւնքը :

17 . ժամը 6ին աշակ'րտաց պար-

գեւաբաշխութեան հանդէսը սկսաւ
գողորթիկ երգով մի սուրբ Ըթմանոյ
ձեմարանին մէջ . որ նոյնպէս զարդա-
րուած էր լիւպէս ժառանգաւորաց
հանդէսի օրը . կարգացուեցան չորս
ճառ . մի քաղաքականութեան և մի
գիտութեան վերայ . սորա երկու հա-
յերէն , երրորդը տաճկերէն և չոր-
րորդը արաբերէն ոտանաւոր մի . յե-
տոյ չորս աշակերտք արարուած մի
ներկայացուցին արական սեռին վե-
րաբերեալ , և հանդէսը վերջացաւ :

Հետեւեալ օրը նոյնպէս չորրորդ ժա-
ման աշակերտութեաց հանդէսն սկը-
սաւ առ մայրն Հայաստան ուղղած
սրապարձ երգով մը , առ աշակերտա-
հիք ընթերցան զանազան ճառեր , և
ներկայացուցին գեղեցիկ տրամախ-
տութի մի հայկազանց սրբազան պար-
տաւորութեանց վրայ . այս օգտակար
և միանգամայն հաճողական բանախ-
տութեանը յաջորդեց վիճակահանու-
թիւնը . ամուսկք՝ ալ գէն յայտնի է

Արքայուն Հայրը կը յորդորէր բո-
լոր ուխտաւորները որ իրենց երկիրը
նեւրուն մէջ իրենց մտադրութիւնը
գարձենն մանաւկ սերունդին դաստի-
արակութեան վրայ և կը պատահիր
քաղաքիս ժողովրդեան, որ չըմանն ի-
րենց զաւակները ու զտրիկէ գայրաց, ու
բուն վրայ Ս. Լ. թռայս կողմէն պէտք
եղածները չիղացուիր ։ Վաճառայս եկը
որ ինչպէս երկրեւի վորժարանաց հան-
գէտը, նայնպէս և Արքայուն Հօր յոր-
դորները մեծ տպաւորութիւն գործե-
ղին բոլոր հանդիսականաց վրայ, և յա-
ւէտ ուրախ կ'ըլլաիք, եթէ Լչուստա
զէմ այս բարոյական ճանապարհով
աւիթ մը տոց բոլոր ուխտաւորաց ի-
րենց քաղաքներու մէջ զաւակներուն
դաստիարակութեան փրկարար սնուն-
դը մատակարարելու ։

Օգտակարան տունի սրտածառուտ ինչ
պէս անցեալ տարիներէ՝ այդ տարի եւս
Լշարպացի երեւեկեաց յաճախութի
տեղի ունեցաւ, որոյ մէջ երեւ ելի էին
մէկ քանի Դրուսիոցիք։ Դիւքսանդրիոյ
Ռուսիոյ ճէնեռալ Գլանսիւլը, և Ռու-
սաց Լէք Լպիսկոպոս մի, որոնք հա-
ձեցան ներկոյ գտնուիլ Ս. Օգտիկի
երկուշաբաթի աւուր տուրք Զակո-
բոյ մայր տաճարին մէջ կատարուած
փառաւոր հանդիսին, ինչպէս Ս. Քա-
ղարիս Վսեմ, Կոռալարիչ Դադիֆ փա-
շայն եւս իւր ներկայութեամբը պառ-
ուեց զմիաբանութիւնս, Այն տողե-
րը դրած ժամանակնիս յիշեցնել կու-
տայ մեզ պատմութե ճինդ, դար յառաջ
Ռուբինեանց թաղաւորութիւն, և Ս.
Քաղարիս մէջ մեր նախնեաց ըրած փա-
ռաւոր հիւրընկալութիւնները այն իշ-
խանաց՝ որ դժբախտ հայտուն փառաւոր
յիշատակութեանց վերջին նկարագիրը
կը ներկայացնէին ։ Հինգ, դար յառաջ
կրտմք, երբ արդի Դաւիթեանց միաբա-
նութիւնն որ ո՛ր ժամ միջոց միջոց իւր իշ-
խանադուն այցելութեամբ կը պարծե-
նայ, Դաւիթ միաբանութիւնը կրտմք
այն ժամանակը՝ որ փառքիկ խաւք մի
կը կազմէր, և թէ այն ժամանակ մի
խաչակրաց տանն սուրբ քաղարիս մէջ
առաջին բարձն ունեցած է, բայց տն-
յարտաեւութեան միշտ փառքիկ խաւք
վը տօնութ կերպարանը մի սենէր, Հայ
Միաբանութիւնս միշտ ուրախութե
առաջին բարձն ունէր շնորհիւ և սու-
ղեցութեամբ և այցելութեամբ իւր
արքայադուն իշխանաց, և թաղաւորին
իսկ, Դայց այսօր երբ վերոյիշեալ ուխ-
տը կը մօտթարուի Բլանկերովը, միա-
բանութիւն իւր մօտթարուի Հայտա-
տանի՝ դժբախտ Հայտատանի խեղճ
որդւոյը շնորհիւն է, որոնք քանադուն
գաւառներէ կուգան ոչ տոյնտօմ հա-

ըրստութիւնէ հարկադրեալ, որքան ՚ի ջերմեռանդն փոխարանաց, և միտրա նուծիւնս եթէ պարծանաց առ իծ մի ունի նոցա այցելութիւնն է, որոնցմով կրնեակոյսցնէ հայ ազգութիւնը թէ և ազգասորէն ։

Այսպէս, այս տարի ուխտաւորաց թիւը 1200 իւր հասնէր, որոնցմէ 250 ի չափ ուլիսցիք և շրջականերէն եւ, նոցա վիճակը բոլոր ընթերցողաց յայտնի է ։ 100 էն աւելի փոքի Սոյի անուանեալ նորաշէն քաղաքին օգոյն սառ տիւրութենէն հազիւ հազ մէկ նաւի վարձք ծարելով դժբախտօրէն փախչող Սնէցի և այլ քաղաքներէ խղճալի հայեր ։ որոնցմէ մէկ քանին շանապարհին և մէկը աստ մեռնելին ցաւ ՚ի սիրտ կը յայտնեմք ։ Եւ մնացածներն ալ ժամանակիս նկատմամբ ամեն զք կրնայ մահաբերել ։ Եւս մեր գրուածքը Սնէ, ընթերցողաց և ջերմեռանդ ուխտաւորաց գանգառ չի համարուելուն վտանգեմք, յիսն զի անուրանալի ճշմարտութիւն մի է՝ որ սուրբ Եթոռս բոլոր իւր մասերովը բարեպաշտ ուխտաւորաց և աւատասիրտ նուիրատուած արօքը ու ողորմութեամբն է որ պայծառ ու հաստատ մնացած է, և դարձեալ պիտի մնայ, Սիայն սա նկատմամբ կը բերեմք՝ որպէս զի փարատութիւն այն թանձրութեան մութը ոմանց մը տաց մեջէն, որ ուխտաւորաց թուոյն համեմատութեամբ մեծ գումար մի դիպուիլը կերեւակայեն, առանց կըռքելու ծախուց ծանրութիւնը՝ իւր տուրիներու անցմամբ կերեւակայեալ հարստութեան հումարին բարդութիւն և աւելցուտ երաղներ, և պարզամտաց դայմակորութիւն տալ, կեղծելով սոյն չափ հարստութիւն կայ, Արուստեմ ինչի կարօտութիւն ունի և այլն և այլն ։

Այսպիսի սակաւաթիւ ազգայնաց մէջ ժամանակէ մը ՚ի վեր բաւական անհամաձայնութիւն կը տիրէր, և ժա

մանակ ժամանակ թէ սուրբ Եթոռոյս կառավարութեանը՝ և թէ երբեմն ի, Պոլսոյ Այլալին բարեխնամ վարչութե սիրելի ազգայնիք կը բողբէին վաղձան մի սալ այն անհամաձայնութեան՝ կործանիլ կուտակցութեան կրեմք, որ է ժաղդաբար փոքրաթիւ ժողովրդեան փոքրիկ խմբի մի մէջ ապրդեալ չէր գանդարած ։ Չենք ուղեր փոքրիկ կուտակցութեանց անուանելը տալ անցեալը մոռացութեան գբին ձեռնհասացնելու յաւտով ։

Վնեն, Սրբադան Հօր վերադարձին ՚ի ի, Պոլսոյ բարեպաշտ ժողովուրդք իւրեւ հարապատ և սեփհական վիճակալիք սուրբ Եթոռոյս յատուկ մակերգութեամբ նորին Սրբաշնորհութեան գաւառստը շնորհաւորելով, և միանգամայն կը խնդրէին ազգիս հիմնական և բարոյական տունը քանդող կուտակցութեան ոգին ջնջելու բանիբաւն և խահեմ վարդապետ մի խրկէ դերներ հոգուելու ըստ նախնական սովորուել (1) ։

Իարեխնամ հայրը՝ անմիջապէս ըստ խնդրանաց բարեպաշտ ժողովրդոց, և որոշմամբ անօրէն ժողովոյ, հաճեցաւ խրկել սուրբ Եթոռոյս հարապատ մի աբան Երժանապատիւ Տ. Գուհաս բարեշնորհ վարդապետն Իարուցի առաջնորդ փոքրաթիւ հօտին, վստահ ըլլալով նորին արժանապատուութեան խահեմութեան և աշարարջ բնաւորութեան վրայ ։

Եւս, վարդապետ հայրը իւր արթուն գործունէութեամբը, և ազգութե արդարներովն աւ խրատներով պատառխանեց փոխադանաց Սրբադան Հօր, և արմատացած կուտակցութեան ոգին

(1) Ինչպէս ՚ի վաղուց անտի Սուրբ Եթոռոյս վիճակն է, բայց երբեմն եղած է թէ ՚ի ի, Գլխոյ և թէ ուրիշ անդրիկ պատահմամբ վարդապետներ դացած են, և մէկ երկու անձանց տիրող գրուելով մնացած, և քիչ միջոցի մէջ մեծ երկպառակութիւն հանելով ձգած փոխած են, յարմար յանուանել և ուղեր յիշատակել ։

1866 յունվար 3 տէ սառ.ք Սիւթէվէլ իտէն Լքմանապա
քէնաի էլի իլէ սուրբ Լիկեղէցի ամանաղընայ քօյսուղու 100
1866 նոյեմբեր 6, տէֆա արարըլը նարս

ԳՐԱՐԻՔ, ԼԷՖԻՐՈՒՇԼՏԻ ՍՈՒՐԻ

ՕՆ ՏԷՕՐԻՒ ԸՅԼԻՐՔ ԻՄԵՏ ՍԵՍԵՐԻՖ

1866 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1 ՏԵՖ

Ի Ր Ա Տ		ԸՄԴՆ	ԴՊ	ԸՄԴՆ	ԴՊ
1866	Նոյեմբ. 1	Սիւթէվէլի, Սիւթմիա, Լօլ վէ Կալվէնի 4 տէ յիւմէնլէրին ի յրաթլէրի	30000		
"	"	Սապըք միւթէվէլի Հաճի Սէրգիս Կարապետեանտէն ալընան նաքրտ աքչէ	3763		
"	"	Սէնէի սապըք հիսապընտան աօրայի Չօրսան Սաղհատէն	1000		
"	"	Սէնէի սապըք տավար հասրլաթընտան	2016		
"	"	Սուրբ Սափար վանքըն զէյթ եաղը հասրլաթընտան	2700		
"	"	Սուրբ Եկեղէցիներն սղաղէ հասրլաթընտան	325		
"	"			39804	
"	"	Սուրբ Եկեղէցիներն Հաճի Սէրգիսին օթուրսուղու հա նէնին քիւրասը	492	20	
"	"	Հաճի Պէքիւրտէն Էսկիտէն պա թահլիլ մաթլուպ էթ տիղի աքչէ	7951		
"	"	Լէնի Տէյիւմէնճի Հաճի Կոստանդինօտէն	1000		
"	"	Լ. Ն. Լօրկի Պաղչէսինն ալթը պըք ի ծարէօի	200		
"	"	Թիւթիւնճի հարէմի Հէղնատան օլան մաթլուպի	70		
"	"	Իզմիրլի Ամօնեան Վէսրէտան պա թահլիլ Էսկի մաթլուպաթը	372		
"	"	Վանքը Պէտրոստան պա թահլիլ Էսկի մաթլուպը	386		
"	"	Պալ մօմտան օլան հասրլաթ	307		
"	"	Տէյիւմէնճի Սաղէրիտէն Էսկիտէն քալան մաթլուպ	787		
"	"	" Սալիսիտէն " " "	154		
"	"	" Սիւթէվէլիտէն " " "	2162		
"	"			3696	20
				52585	20

Պաշտոն հայր տարբեր նախտեն թահոխ
 Թո ֆրանկորդ ավթընը 86 7/10 էտէր դուրուշ

8667 20
 6142 20
 14810

ՀԱՍՈՒՆՈՒԹԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՄԻՆ

ԵԹՐԵՆԵ ԻՃԱՄԷԼ, ՏԷՖԹԷՐԻ ՏԵՐ

1868 ՅՈՒՆԻԱՐ 1

Մ Ե Ս Ա Ր Ի Ֆ Ա Թ		ԵՐԵՎԱՆ	ԴԵՐԵՎԱՆ
1866 յուլիս 1	(Նստեցիք ողտե վարդապետէրէ, վարժապետնա վէ ֆուքարեղէրէ վերիլէն օյլըք	16472	20
"	" " " պա միւֆրէտաթ օլան վերադէնտե մէտարիֆ	7862	20
"	Ե՛՛՛՛՛ տէյիւմէնին թամիլինէ պա միւֆրէտաթ օլան մէս	828	20
"	Ալիլիլիկօ " " " " "	7351	20
"	Աւաջնարդաբանն " " " "	2162	20
"	Վանքըն թարլալէրի իլին պիլ շիֆտ եօբիւղ	1200	
			35807 20
"	Վանքըն Հաճի Կարապետին եէտի իլէ պա միւֆրէտաթ օլան մէտարիֆ	3231	20
"	Տէյիւմէնէրտէն քալան ղիմէմաթ	7202	20
"	Սաղըք միւթէվէլի եէտի իլէ Ալիլիլիկօ տէյիւմէնէ օլան մէտարիֆ	162	
"	Սանարքաա պուլունան մէվճուտ աբէէ	6182	
			16778
			52595 20

խաղառ արեւատարից ըրած է ըստ վկա
յաւթեան Վահագնի մեծ ժողովոյցոյց,
զոր հրատարակել հանդիսիւն անձկու-
թիւնը չի ներէր, և միանգամայն իւր
խնայողական կեանքով թեւաւորել
բողոքներ է բաւական գումար միաւել-
ցնել տարեկան ծախսէն՝ ինչպէս կը տես-
նուի հետեւեալ հաշուակշիւէն՝ զոր
հրատարակելու խնդրանք իրկած են ։

Կիպրոսեանի Վաղարշոյ միութիւ-
նը կը գտնուի, և կը յորդորեմք մնալ
միշտ ի նշան, և կը խնդրեմք միշտ ի
րենց աշխիւն առաջը ունենալ այն ոսկե-
տառերով դրուելու արժանի խօսքերը
որ Վարարի դաշտը տրեամք ներկե-
ւելը կենդանի աչք տեսնող սրտէն,
ընկալողներէն կ'ազդակել. «Ուզու-
թիւն է մայր բարեայն անդուգութիւն
ծնող չարեայոց ։ Ինչէ՛ք ։

Խօսքերնիս չի մերձեցած սա ալ կիւ
մայնեմք այն խաւարի մէջ շրջադայող
Կիպրոսեանի որ մինչ ցարդ ըրածը բա-
ւական սեպէ ։ օգուտ չի կրնար քա-
ղել ազգութեան ջուրը պղծորիւնէն
եթէ ազգ մի անհատն է հարկաւ ինչ
քան ալ կը խմէ այն ջրէն, ապա պար-
զը խմելը լուս չէ. թող ըստ իմանայ թէ
սուրբ Վահագնի կազմակերպչ ինչ
ի ծածուկ որ ոչ յայտնեցի, և ոչ ե-
ղեւ ինչ դադորի եթէ ոչ ի յայտ գա-
ցէ. որ ունիցի անանջ լեւոյ լուսից ։
Կը յուսամք որ այսչափով կ'ըզդայ այն
անձը, և կաշխատի յաղթել իւր կրկնը,
որով չպարտաւորեր զմեզ յականե-
յանուանէ հրատարակել զիսքը կը փու-
փազիս սիրելի՛ ազգիս երջանկութեան,
սէր ունեցիր՝ սկիւղ դրօշակին վրէպ
գրուէ, այն դրօշակին, որպէս զրօշակի
քու աէրդ քու փրկիչը և քու լստուա-
ծող է որ Վաղարշոյ լեւոն վրայ
պարգեց. և իւր անունը կրողները կը
կոչէ այն յաղթութեան պատուանդա-
նին տակը ժողովուրդ, ուրկէջ միայն սէր
կը բոխէ, ուր միայն սէրն է թագաւո-

րողը ։ Կը փափաղիս կրեմք ազգիս յա-
ռաջալ իմութեան սէր ունեցիր, վտան-
ղի ուր սէր՝ անդ չիմութիւն. քու չի-
նութիւն՝ անդ յարատեւութիւն, ուր
յարատեւութիւն սնդ յառաջալ ի-
մութիւն, ուր յառաջալ իմութիւն՝
անդ երջանկութիւն ։

— Իւրախ սրտիւ կը ծանուցանեմք սի-
րելի ազգայնոց մեր ընկերակից ազգայ-
հեա ունեցած հանդէսներուս, որոց
մեծն Վաղարշապատ երեկոյեան լու-
սաւորեայի հանդէսն է, որ ամենայն
հանդարտութեամբ և քրիստոնէա-
վայել պարկեշտութեամբ կատար-
ուեցաւ. և այս ալ Սուրբ Վաղարիս
Վսեմ. Կառավարչին. և զորաց հրա-
մանատար Վսեմ. Ի իշխան փաշային և
մասնաւորապէս Սիւրբ Սիւսի ար-
թուր և անթոյլ աշխատութեանց ար-
դիւնքն ըլլալ անուրանալի է ։

— Իրիւս տարի է ի վեր Ս. Վա-
ղարիս մէջ զորաց հրամանատարութե-
պաշտօն վարող վսեմ. Սէհեմէտ Լիւ
Ի իշխան փաշայն ընդհանուր օպարապե-
տի ազգարարութեամբ իւր պաշտօ-
նէն դադարեցով (թագաւորութ.), Կա-
մասկա իւր բնակարանը երթալու ամ-
սոյս վերջերը ճանապարհ ելաւ. ամեն
ազգաց շնորհակալութիւնն ու երախ-
տապարտութիւնը հետը տանելով փո-
խարէն իւր խոհմութեանը և աջակ-
ընթութեանը ։

— Ըմտութեամբ Յուսուպի թը-
ւով ծանուցած էիք Սեմ. Պետերման
արեւելապէտ Պրօֆեսորի ժամանելն
ի քաղաքս նոր Ըմտանիոյ հիւպատո-
սական պաշտօնիւ ։ Երկուսն միմե-
սոյս 10/22 տակաւին բացուած չէր
Գերմանական հիւսիսային դաշնակ-
ցութեան կամ Եւրոպական խոր
դրօշակն, այլ ցարդ Պրուսական դր-
շակը կը պարզուէր ։ Ըմտայ վերապ-

բեալ թուով կիւրախի օրը, փառաւոր
կերպով կառարուեցաւ Վոր Լլըմա
նիոյ Հիւպատոսարանին մէջ Արիւմ
թաղաւորին ծննդեան տարեդարձը և
Վոր Լլըմանիոյ դրօշակի նորոգ բաց
ման հանդէսը ։ Ի պատիւ այս հանդի
սին նոյն օրը պարզուեցան ինչպէս
(Օմմանեան Խարենամ Տէրութեան,
նոյնպէս և քաղաքի միւս Հիւպատո
սական դրօշակները ։ Վաղարշի աշ
խարհական և եկեղեցական կարգի մե
ծամեծները, ընդ որս և Լթուոյս Ս.
Պատրիարքը, այցելութեամբ մատու
ցին Սեմ. Հիւպատոսին իրենց բա
րեմաղթութիւնները և յայտնեցին ի
րենց ինդակցութիւնը : Հանդէսը կա
ռարուեցաւ շքեղութեամբ, որուն
համար յատկապէս նշանակուած էր
տեղւոյս զօրական նաւադամու խում
բը ղինուարական Պոսմ. Փաշայի հը
րամանաւ ։ Նոյն օրը, նոյն շքեղութիւ
կատարուած է այս հանդէսը ի Յոպպե
Վոր Լլըմանիոյ հիւպատոսարանին մէջ,
որոյ համառօտ նկարագիրը ընկալա
ւամբադրութիւնս տեղւոյն Սեմապու
թղթակցէն ։

— Ընդոյ 23 ին Դամասկոսէն եկաւ
Սարաուտեան Կ. Սարաուտ անուն
տղան ժառանգաւորաց սառամարա
նի աշակերտացու և ըստ կոնսնի բը
ժըլէն քննուելով ի շարք աշակեր
տոց ընդունուեցաւ ։

Իժէի Պայագրոյն օրինալը ։

Լմենադատիւ Արքաշան Հայր ։

Դամասկոսի Սարաուտ Պօղոս Սար
սուտեան անուն տառն և եօթը տա
րեկան պատանին քննեցինք ըստ բժը
կալա՝ օրինալ և կը վրայեմք տոյն պա
տանոյն առողջութեանը և քաջակալ
մութեանը ։

Նաւաստ Սահակ Վիթաղ՝ ինան

1863 Մարտ 23

Բժիշկ Ս. Լթուոյս

Երես աղէմ ։

Երես աղէմ ։

ՆՈՒՒՐԱՆՈՒՄԻՒՒՆ

Կալիթոյի Լթանապարտ Տէր
Յովհաննէս Խաչկեան շնորհիւստ Ս
ւաք քահանայն՝ որ իւր խահեմ՝ բնա
ւորութեամբ և մոքթասէր՝ ընծաց
իւրը և համովել խորաններովը Կալիթ
թաղեակ Սեմ. աղջոյնոց սէրն ու հա
մակրութիւնը գրաւած է, մեծիմաստ
տաւաք քահանայն կրեմք՝ այս անգամ
իւր յառատաձեռնութեամբը : Կարբ
Լթուոյս յառաջագիմութեան բարե
կամներուն առաջին տեղն ունենալու
և համայն Սիաքանութեան խորին
շնորհակալութիւնը ստանալու և իւր
պատուական անունը Սիսիս մէջ յա
ւիտեան անմահացընելու պատեհն
ունեցաւ ։

Պատուարժան Քահանայն իւր բոլը
պահած ունի եղբւր 24 կտոր ընտիր
պատկերներու պղինձ կաղապարներ,
և սնդարձանելի մնալը իւր խղճին հա
կառակ դարալը կաղէ տպարանի մը
նախքէլ և այս իւր բարի նպատակը
Օմիւռնիոյ Լրշարոյ Լրարատեան
Լնդրանիի լրագրոյ Սեմ. խմբագիր
աղգասէր ադա Ղուկաս Պալթապա
րեանի կը յայտնէ ։

Ընդոյ 67 օգոստոս ամսոյ վերջերը
տպարանին տեսուչը պատահմամբ
Օմիւռնիս հանդիպելուն՝ յիշեալ
պատկերներուն օրինակները կը տես
նոյ Սեմ. աղջ Ղուկասի մօտ և
կրմանայ Վորին Սեմապատուութեան
Լթ. Քահանային գիտաւարութիւնը
ուստի կը խնդրէ լոյս Ղուկասէն այդ
շնորհը սուրբ Լթուոյս տպարանին
ընելու միջնորդութիւնը ընէ Պատ
ուամեծար Քահանային՝ ծանուցանե
լով միանդամայն թէ Լմեն. Սարազան
Հայրը երբ ըստ անշտի շնորհակալ
պիտի ըլլայ և իրոք իսկ փան զի երբ
տեսուչ վարդապետը Լնքարանդրիտ
Լրարան Հօր ծանոց, խմբագրեա
կրկու նամակ գրել տուաւ և մինը առ

պատուարժան Վահանային՝ և մինը առ Ղլա՝՝ ուկոս Պարգազարեան խնդրեցով որ բարեհաճի տպարանիս նուիրել, վստահ ընկալով թէ իրենց բազմանայր համեմատ անկորուստ կը մընան։ Վնայս վերջերը Քիշեալ 24 կոտոր պատկերները տնջնաւ հասաւ Սրբազան Զոր, և տպարանի յաճառեցաւ։ Եթէ առիթ ունենամք մարտը որ պագրելով յատուկ տետրակով՝ ի լոյս կընծայեմք։ Խոսքերնիս վերջայնէն յառաջ սա կրտմք, թէ չեմք կարող մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու Պատուարժան Վահանային, այլ կը յանձնեմք զինքը փոխարէն իւր նուիրող յը այն Տէրոջ՝ որ կը պարգեւէ իւր անսպառ գանձէն անոնց, որ իւր անուանը կառուցեալ շէնքերուն պայծառութեանը անխտիր կընուիրեն իրենց տուրքը։

ԱՐԲԵ ՅՈՒԹԻՒՆ

Մյն ակտին քանի քանի դժբախտութեանց առարկայ, որքան անվայել գործոց զմարդը եկեմակայ ընելը աւանուան յայտնի է. և ըրած զհնչեալն մանրամասն պատմութիւնը ատուար հատորներ կը կազմէ. մեր միայք անոր երեսէն ծագած թշուառութեանց նը կարողութիւնը ընել չէ, այլ գրեթէ ամբողջ մի պատահած ցաւալի տրկածը. որ արբեցութեան երեսէն կընց. Վնայս մէջ երկու օտարագգի ուխտաւորք գլխեալն մի մէջ Վագոսի գաւաթները պարպելուն, կ'ըստիպուին Վագոսի օլ գինաւոր գրուել, և արգի պատերազմական զենքերու մէջ նեալ տեղ չունենալուն. երբ ատուաւ ճանակով կաշտառէին արբեցութեան տունը փառաւորել, փոխանակ զինուորութիւն իրենց վնայ տեսնելու դժբախտաբար վնց տարեկան տղա մի ազգրէն զարնուելուն ճշգրտաւ տղա զակը ընցին, որով պարտաւորեցան

փախուստ տալ. թէ և լապիկներս ու չարիւթ թիւնը արգելք եղաւ իրենց ընթացիցը, և տղան իւր ծնողայր տունը տարուելով, մէկ քանի օրէն յետոյ բժիշկները ստիպուեցան խեղճ տղան ոտքը կտրել ի պարծանս Վագոսին և Վագոսին։

Արբեցութիւն՝ անգութ գահիճ, փոխանակ բեզ գգւորները բարեւելու անմեղ տղայ մի կը կազայնեն. Վագոսի առողջ հասակներ թէ բարորակեթ և թէ նիւթապէս չէ կազացուցած. Արբեցող լաւ միտ գիր՝ քաւ ընկերաւ կիցներդ գիւրին կերպիւ շաղատեցան տեսութեան ձեռքէն, անմեղ տղեկին ոտքին գինը, և գնացած ծախսը տուեցին ի շնորհս ժամանակաւոր զուարճութեան. և թէ այսպէս ընելով՝ այսինքն արբեցութիւնը զուարճանալու համար է որ կարբենք, զուարճութիւն բառը նախատած չեմք ըլլար։

ՆՈՒԱՏԻՊ ՄԱՏԵԱՆԻՔ

Ինչպէս տարեայ առաջին թուով ծանուցած էինք Ղոշու աւետարանի մակոյ յանձնուիլը, այս անգամ տրախութեամբ կը ծանուցանեմք. թէ ըստ խոստման մարտը տպագրութիւն և ընտիր թղթով ապուելով ծախսահատուեցաւ ի գին 11 ֆռանկ և 10 սանթիմ. և կը գանուի միշտ ֆռանկի հաշուով ամեն գրաւմաւաւց քով. Վայնպէս համառօտ պատմութիւն Վատուածաշունչ հին և նոր կաակարաւնաց, աշխատութիւն Տնտեսեան մեծարու Պ. Լոյկայի, և կը ծախուի ի գին 2 ֆռանկ 50 սանթիմ. կը յուսումը որ Վագոսին Պատուելի վարժապետը կը բարեհաճին այս նոր արտագրութեան ձեռնառութիւն ընել, գարոցաց մէջ այս գրքէն գործադրելով որով կրկին անգամ աւելի նրբութիւն տպելու պատիւն կունենամք։

ՑԵՆԿ

ՄԱՐՏ

ԸՂԴ	41
Յառաջագիմուծիւն	49
Երդումն Պեր . Հասունի . — Պիտողութիւն . — Քանի մի խօսք առ Հայ-Հռովմէական ազգայինքս . . .	54
Պետլինի Նամակ . (Հարաւնախօսիւն և Վերջ)	61
Ի սուրբ Խաչն	63
Հարցաքննութիւն և հանդէս երկսեռ վարժարանաց քաղաքիս	65
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ . — Օլատկական տօն . Ալիս րօտի հաշիւ . — Լիվա Փաշա . — Նոր Լիվանիոյ դրօշակին պարզուիլը . — Նորեկ աշակերտացու վը . — Նուիրաստուութիւն . — Նրբեցութիւն .	66—72
Նորատիպ մատենանք	72

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սկիզբ տնէ տփս կը հրատարակուի 24 երեւոյ թողկացեալ ութածալ թղթով.
- Բ. Տարեկան դինն է երկու արծաթ Գինիտիէ հանգերն ճանապարհի ծախ-
քովը, կանխիկ վճարելէ.
- Գ. Զատ տեսարակ առնել ուղղը, պէտք է ամէն մէկ տետրին չորս դա-
կեկան վճարէ.